

Dubbele nationaliteit, dubbele identiteit?

Een onderzoek naar de verklarende factoren voor verbondenheid met de
Nederlandse samenleving

In opdracht van

Ministerie van Sociale Zaken en
Werkgelegenheid

13 januari 2026

R. van Leeuwen

J. de Boom

Dubbele nationaliteit, dubbele identiteit?

Een onderzoek naar de verklarende factoren voor verbondenheid met de Nederlandse samenleving

R. van Leeuwen, J. de Boom

Rotterdam: Risbo, Erasmus Universiteit

Januari 2026

Risbo B.V.
Erasmus Universiteit Rotterdam
Postbus 1738
3000 DR Rotterdam
tel.: 010-4082124

© Copyright Risbo B.V. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande toestemming van de Directie van het Instituut.

Managementsamenvatting

Aanleiding en doel van het onderzoek

In 2023 voerde het Clingendael Instituut surveyonderzoek uit naar het Turkse diasporabeleid in Nederland. Hieruit bleek dat 64 procent van de respondenten zich identificeert met Turkije en 58 procent met Nederland. Deze bevindingen leidden tot Kamervragen (Kamerstuk 32824 nr. 414) over de vraag of deze dubbele identificatie samenhangt met het behoud van een dubbele nationaliteit en met gevoelens van vervreemding van de Nederlandse samenleving.

In het publieke en politieke debat wordt dubbele nationaliteit regelmatig gekoppeld aan vragen over loyaliteit en verbondenheid. Wetenschappelijke literatuur laat echter zien dat meervoudige identiteiten naast elkaar kunnen bestaan en niet per definitie ten koste gaan van maatschappelijke betrokkenheid. Identiteit wordt daarbij opgevat als een dynamisch en contextueel proces.

Tegen deze achtergrond heeft Risbo, in opdracht van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, onderzocht in hoeverre het hebben van een (dubbele) nationaliteit samenhangt met de mate van verbondenheid met de Nederlandse samenleving, en in welke mate deze samenhang kan worden verklaard door achtergrondkenmerken en ervaringen.

Onderzoeksopzet en methode

Het onderzoek is gebaseerd op een literatuurstudie en een kwantitatieve analyse van bestaande surveydata. In de literatuurstudie is gekeken naar theorieën over identiteit, identificatie en integratie. Op basis daarvan is een conceptueel model ontwikkeld waarin identificatie met de Nederlandse samenleving wordt opgevat als het resultaat van een samenspel van individuele, structurele, sociaal-culturele en ervaringsfactoren.

Voor de empirische analyse is gebruikgemaakt van de Survey Integratie Migranten 2020 (SIM 2020). In totaal hebben 5.323 personen van 15 jaar en ouder deelgenomen, met uiteenlopende migratieachtergronden. Omdat dubbele nationaliteit sinds de invoering van de BRP niet meer systematisch wordt geregistreerd, is de SIM de enige beschikbare databron waarin ervaren nationaliteit, verbondenheid met Nederland en relevante achtergrondkenmerken in samenhang kunnen worden geanalyseerd. In dit onderzoek wordt daarom uitgegaan van ervaren nationaliteit, zoals door respondenten zelf gerapporteerd.

Tot slot is het belangrijk te benadrukken dat de resultaten zijn gebaseerd op surveydata van een specifieke groep respondenten die in Nederland wonen en aan de SIM hebben deelgenomen. De uitkomsten geven inzicht in patronen binnen deze groep, maar kunnen niet worden gegeneraliseerd naar alle personen met een dubbele nationaliteit, noch naar Nederlanders met een dubbele nationaliteit die in het buitenland verblijven.

De analyse bestaat uit beschrijvende analyses en een multiple regressieanalyse waarin stapsgewijs verschillende verklarende factoren zijn toegevoegd, waaronder individuele achtergrondkenmerken, structurele positie, sociaal-culturele factoren en ervaringen met de Nederlandse samenleving.

Belangrijkste bevindingen

Dubbele binding en participatie

De analyses laten zien dat een dubbele identificatie met zowel Nederland als het herkomstland niet samenvalt met minder maatschappelijke of politieke participatie. Personen met een dubbele sterke

binding blijken in meerdere opzichten minstens even actief, en in sommige vormen van participatie zelfs actiever, dan andere bindingsgroepen. Dit geldt zowel voor maatschappelijke participatie (zoals vrijwilligerswerk, mantelzorg en deelname aan bijeenkomsten) als voor politieke participatie (stemintentie en stemgedrag).

Lagere niveaus van participatie hangen vooral samen met een zwakke identificatie met Nederland. Met name de combinatie van een sterke binding met het herkomstland en een zwakke binding met Nederland gaat samen met minder maatschappelijke en politieke participatie. Daarmee lijkt niet de aanwezigheid van een dubbele binding bepalend, maar vooral de mate waarin iemand zich verbonden voelt met de Nederlandse samenleving.

Dubbele nationaliteit en verbondenheid met Nederland

De beschrijvende analyses laten zien dat personen met uitsluitend de nationaliteit van het herkomstland zich gemiddeld minder Nederlander voelen dan personen met een dubbele nationaliteit of uitsluitend de Nederlandse nationaliteit. Personen met een dubbele nationaliteit nemen daarbij een tussenpositie in. Tegelijkertijd laat de analyse van bindingspatronen zien dat dubbele nationaliteit niet samenvalt met een enkelvoudige vorm van verbondenheid, maar juist relatief vaak gepaard gaat met een dubbele sterke binding met zowel Nederland als het herkomstland.

Deze verschillen sluiten aan bij theoretische inzichten over meervoudige en contextuele identiteiten. Tegelijkertijd laten de regressieanalyses zien dat nationaliteit zelf slechts een zeer beperkte zelfstandige verklaringskracht heeft. In het volledige model verklaart nationaliteit ongeveer 2 procent van de variantie in het gevoel van Nederlandschap. Verschillen in verbondenheid worden grotendeels verklaard door andere factoren.

Met name taalvaardigheid, sociale interacties (waaronder contact met personen zonder migratieachtergrond), het gevoel erbij te horen, ervaren discriminatie en percepties van Nederland als een open en kansrijke samenleving blijken sterk samen te hangen met het gevoel zich Nederlander te voelen. Ook leeftijd en generatie spelen hierbij een rol. Structurele kenmerken zoals opleiding, inkomen en werk blijken daarentegen slechts een beperkte verklarende waarde te hebben.

Conclusie

Concluderend laat dit onderzoek zien dat het gevoel van verbondenheid met de Nederlandse samenleving niet primair wordt bepaald door het hebben van een dubbele nationaliteit, maar vooral samenhangt met sociaal-culturele factoren en persoonlijke ervaringen binnen de samenleving. Identificatie met Nederland ontstaat via dagelijkse interacties, participatie en ervaren acceptatie, en slechts in zeer beperkte mate via formele of juridische status.

Deze bevindingen ondersteunen het beeld van identiteit als een dynamisch en relationeel proces, dat in belangrijke mate wordt gevormd door dagelijkse interacties en ervaringen binnen de samenleving, en slechts in zeer beperkte mate door formele of juridische status.

Inhoudsopgave

Managementsamenvatting.....	3
1. Inleiding.....	6
2. Literatuurstudie en conceptueel model.....	8
Achtergrond naturalisatieregels.....	8
Literatuurstudie	9
Conceptueel model	13
3. Methode	16
4. Resultaten	19
I. Dubbele binding en de mate van participatie	19
II. Factoren die gevoel van verbondenheid beïnvloeden	24
III. Nationaliteit en gevoel van verbondenheid	28
IV. Verklarende factoren verschil in gevoel van Nederlanderschap	29
5. Conclusie	35
Literatuurlijst	38
Bijlage 1 Regressiemodel	40

1. Inleiding

In 2023 heeft het Clingendael Instituut surveyonderzoek gedaan naar het Turkse diasporabeleid in Nederland. Naar aanleiding van de bevinding dat 64 procent van de respondenten zegt zich te identificeren met Turkije en dat 58 procent van de respondenten zegt zich met Nederland te identificeren, zijn vanuit de Tweede Kamer vragen gesteld over deze statistiek. In Kamerstuk 32824 nr. 414 wordt onder andere de vraag gesteld of deze percentages verband houden met het behoud van de dubbele nationaliteit en een gevoel van vervreemding met de Nederlandse samenleving. Juist deze discussie over dubbele nationaliteit lijkt een rol te spelen in het identificatieproces. Hoewel in de wetenschap dubbele nationaliteit vaak positief wordt beoordeeld, als bevorderend voor welzijn, identiteit en betrokkenheid en als fundamenteel mensenrecht, bestaan in het publieke debat twijfels over de zogenoemde nationale loyaliteit (Van Waesberghe et al., 2025). Met het concept 'simultaneity' wijst de literatuur echter uit dat meervoudige identiteiten naast elkaar kunnen bestaan (Levitt en Glick Schiller, 2004; Tsuda, 2012; Schlenker et al., 2017), en dat het kunnen schakelen tussen identiteiten juist psychologisch voordeel kan opleveren (Phinney et al., 2001; Brock, 2022). Tegelijkertijd kan publieke twijfel aan loyaliteit leiden tot wat 'dual identity denial' wordt genoemd, met negatieve gevolgen voor zelfbeeld en mentale gezondheid (Huynh et al., 2013).

Risbo voert in opdracht van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid een onderzoek uit om inzicht te krijgen in of/hoe het hebben van een dubbele nationaliteit verband houdt met de mate van verbondenheid met de Nederlandse samenleving, en daarbij rekening te houden met mogelijk verklarende (achtergrond)kenmerken, zoals opleiding, werk, verblijfsduur, etc.¹ Hoeveel personen in Nederland een dubbele nationaliteit hebben wordt niet meer geregistreerd sinds de invoering van de wet Basisregistratie Personen (BRP). In dit onderzoek wordt daarom gebruikgemaakt van bestaande microdata, namelijk de Survey Integratie Migranten 2020 (SIM2020)², om deze onderzoeksvraag te benaderen. De uitkomsten van dit onderzoek hebben uitsluitend betrekking op personen die in Nederland wonen en de SIM2020 hebben ingevuld, en zijn daarmee niet generaliseerbaar naar alle personen met een (mogelijke) dubbele nationaliteit, zoals Nederlanders met een dubbele nationaliteit die in het buitenland verblijven of groepen die niet in de survey zijn vertegenwoordigd.

In het onderzoek staat de volgende vraag centraal:

Is er een relevante relatie tussen verbondenheid met de Nederlandse samenleving en (dubbele) nationaliteit, en in welke mate wordt deze verklaard door achtergrondkenmerken?

Deze hoofdvraag valt uiteen in een drietal deelvragen:

1. Correleert het hebben van een dubbele nationaliteit met de mate van verbondenheid dan wel vervreemding van de Nederlandse samenleving?
2. In welke mate is deze correlatie te verklaren door achtergrondkenmerken?
3. Wat zegt de kwantitatieve analyse over het fenomeen dubbele binding?

¹ De voormalig minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid heeft in 2024 tijdens het schriftelijk overleg rond het Clingendael onderzoek naar Turks diasporabeleid toegezegd een kwalitatieve analyse uit laten voeren binnen de Survey Integratie Minderheden (SIM) om het verband tussen het hebben van een dubbele nationaliteit en de mate van vervreemding in de samenleving te onderzoeken.

² De Survey Integratie Migranten (SIM) is een door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) uitgevoerd surveyonderzoek onder in Nederland wonende personen met een migratieachtergrond, gericht op hun maatschappelijke positie, participatie en ervaren integratie.

Dubbele nationaliteit, dubbele identiteit?

Om deze vragen te beantwoorden is in de eerste plaats een literatuurstudie uitgevoerd naar de definitie van identiteit, hoe identiteit zich vormt en welke factoren hierop van invloed zijn. Aan de hand van deze literatuurstudie is een conceptueel model ontwikkeld die als basis geldt voor de verdere data-analyse. Door middel van een analyse op het SIM2020 bestand wordt getracht antwoord te geven op de vraag in hoeverre het hebben van een dubbele nationaliteit samenhangt met verbondenheid met Nederland en door middel van een regressieanalyse wordt onderzocht waar deze eventuele samenhang door verklaard kan worden. De factoren in de regressieanalyse zijn gebaseerd op het conceptuele model.

De volgende hoofdstukken gaan in op de literatuurstudie, de methodologische verantwoording, de uitkomsten van de analyse en de uiteindelijke conclusie van het onderzoek.

2. Literatuurstudie en conceptueel model

Achtergrond naturalisatieregels

Voordat we ons verdiepen in wat identiteit betekent en hoe het zich vormt, is het belangrijk om eerst helder te hebben wat de regels zijn rondom het hebben van een dubbele nationaliteit voor de verschillende herkomstgroepen die voorkomen in de Survey Integratie Migranten (SIM).

De Nederlandse overheid wil in het geval van een naturalisatie dubbele nationaliteit zoveel mogelijk beperken. Daarom geldt er een zogenoemde afstandsplicht: bij naturalisatie als Nederlander moet iemand verplicht afstand doen van de oorspronkelijke nationaliteit. Hierop gelden een aantal uitzonderingen.

- Ieder land bepaalt zelf of iemand de eigen nationaliteit automatisch verliest wanneer iemand zich laat naturaliseren tot Nederlander. In Iran en Marokko is afstand doen van de eigen nationaliteit niet toegestaan, terwijl in Suriname naturalisatie tot Nederlander betekent dat u de Surinaamse nationaliteit automatisch verliest.
- Wanneer iemand getrouwd is (of geregistreerde partners is) met iemand met de Nederlandse nationaliteit, mag iemand de eigen nationaliteit behouden.
- Erkende vluchtelingen die genaturaliseerd willen worden, mogen hun oorspronkelijke nationaliteit houden.

In de SIM 2020 komen er zes herkomstgroepen naar voren waarin personen voorkomen met een dubbele nationaliteit. Hieronder bespreken we per herkomstgroep beknopt de algemene regelgeving voor de dubbele nationaliteit. Het is hier vooral van belang om in te zien dat de regels in Nederland in contrast kunnen staan met de regels in het land van herkomst.

Marokko

Marokko erkent de dubbele nationaliteit wel. Het is echter niet mogelijk om afstand te doen van de Marokkaanse nationaliteit, tenzij je hiervoor toestemming krijgt van Marokko. Tweede generatie personen met een Marokkaanse achtergrond krijgen automatisch de Marokkaanse nationaliteit toegewezen wanneer een van de ouders de Marokkaanse nationaliteit heeft. Dit heet het “ius sanguinis-principe”.

Turkije

Turkije staat het hebben van een dubbele nationaliteit toe. Wie de Nederlandse nationaliteit verkrijgt, hoeft in Turkije geen afstand te doen van de Turkse nationaliteit (vrijstelling van afstandsplicht). Afstand doen van de Turkse nationaliteit is mogelijk, maar in de praktijk erg bureaucratisch. Hier geldt ook het principe van “ius sanguinis”, waarbij een kind automatisch de Turkse nationaliteit krijgt wanneer vader en/of moeder deze ook bezit.

Iran

Iran erkent dubbele nationaliteit *niet* officieel. Daarnaast kan je wanneer je de Iraanse nationaliteit hebt, deze volgens de Iraanse regels niet opzeggen. Voor personen met een Iraanse vader geldt ook het “ius sanguinis-principe”, terwijl het verkrijgen van de Iraanse nationaliteit wanneer enkel de moeder deze bezit alleen kan worden aangevraagd.

Polen

Polen staat het hebben van een dubbele nationaliteit toe. Het is niet verplicht afstand te doen van de Poolse nationaliteit bij het aannemen van de Nederlandse nationaliteit (vrijstelling van afstandsplicht). Ook hier geldt het principe van “ius sanguinis”. Afstand doen van de Poolse nationaliteit is wettelijk mogelijk, maar moet via een formeel verzoek aan de Poolse president en gebeurt zelden.

Somalië

Somalië lijkt op basis van een voorlopige grondwet uit 2012 de dubbele nationaliteit te erkennen, terwijl de Somalische wet uit 1962 dit niet toestaat. Het is dus onduidelijk welke norm daadwerkelijk van toepassing is.

Suriname

Suriname erkent *geen* dubbele nationaliteit. Wanneer iemand zich laat naturaliseren tot Nederlander, vervalt de Surinaamse nationaliteit. Een kind wordt automatisch Surinaamse als ten minste een ouder Surinaams is bij geboorte, ongeacht de geboorteplaats. Op dat moment kan een kind dus zowel de Nederlandse als Surinaamse nationaliteit bezitten. Wanneer deze persoon een Surinaams paspoort zou aanvragen, wordt wel vereist een van de nationaliteiten te laten vervallen.

Literatuurstudie

Wat betekent identiteit?

Betekenis

"identiteit."

iden-ti-teit (de; v)

1. gelijkheid: *je identiteit bewijzen* bewijzen dat je de persoon bent voor wie je je uitgeeft; *de identiteit van de dader is nog niet bekend*
2. eigen karakter van een persoon of groep: *zijn identiteit proberen te bewaren*

Dit onderzoek gaat over identiteit. De identiteit van personen met een migratieachtergrond, van personen met een dubbele nationaliteit. Wat betekent identiteit? Volgens Van Dale heeft het twee betekenissen: je identiteit bewijzen en het karakter van een persoon of een groep. Echter, wanneer je het begrip identiteit definieert in context, blijkt dat identiteit een complex en veelzijdig begrip is en daardoor moeilijk in één definitie te vatten. De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (2007) benadrukt het gebruik van de term ‘processen van identificatie’ in plaats van een vaste identiteit. Identiteit is geen statisch gegeven, maar een dynamisch en relationeel proces: mensen leggen voortdurend verbindingen, onderhouden die of verbreken ze, afhankelijk van de context en hun sociale omgeving. Volgens de WRR hebben mensen altijd meervoudige identificaties. Zij voelen zich tegelijkertijd verbonden met hun familie, buurt, beroep, religie, etnische groep en met Nederland. Deze verschillende identificaties sluiten elkaar niet uit, maar bestaan naast elkaar en kunnen elkaar versterken of juist tijdelijk in spanning staan.

Bestaat er één nationale identiteit?

Het idee van één dominante of allesbepalende identiteit doet volgens de Raad geen recht aan de sociale werkelijkheid. Het begrip ‘nationaliteit’ kan niet worden teruggebracht tot iets vaststaands. Een eenduidige kern die “de Nederlander” zou typeren bestaat niet, omdat het gevoel van nationale identiteit historisch en cultureel bepaald is en hierdoor voortdurend verandert. In plaats daarvan is het zinvoller om te kijken naar hoe mensen zich identificeren met Nederland in concrete situaties en praktijken. De WRR onderscheidt hierbij drie dimensies van identificatie:

1. *Functionele identificatie*: verbondenheid die ontstaat uit praktische verbanden zoals werk, school, buurt of lidmaatschap van organisaties.
2. *Normatieve identificatie*: het delen van waarden en het ervaren van ruimte om eigen normen en overtuigingen in te brengen in het publieke debat.
3. *Emotionele identificatie*: een gevoel van verbondenheid en “sense of belonging”, bijvoorbeeld in de vorm van trots of affectie voor Nederland.

Identiteit als contextafhankelijk en situationeel proces

Onderzoek onder jongeren met een migratieachtergrond laat zien hoe sterk dit meervoudige en contextuele karakter van identiteit is (Day, Badou & Van Breda, 2021). Jongeren identificeren zich niet met één enkel domein, maar schakelen tussen deelidentiteiten afhankelijk van context. Zo voelen zij zich in het gebedshuis of in familieverband sterker verbonden met hun etnische of religieuze achtergrond, terwijl zij op school of in het buitenland vaker hun Nederlandse identiteit benadrukken. Hun identiteit is dus situationeel en dynamisch.

In de literatuur wordt dit *identity salience* genoemd. Dit stelt dat identificatie altijd contextafhankelijk en situationeel is (Stryker, 1968; Brenner et al., 2014). Afhankelijk van de omstandigheden komt een bepaalde laag van identiteit sterker naar voren, zonder dat andere identiteiten verdwijnen. Zo kan iemand zich in de privésfeer meer verbonden voelen met de herkomstgroep, maar in een professionele of bestuurlijke context juist sterker identificeren met Nederland. Naast de meer sociale interacties kunnen ook externe triggers, zoals politieke debatten, mediabeeldvorming of internationale sportevenementen de nadruk op een bepaalde identiteit tijdelijk vergroten.

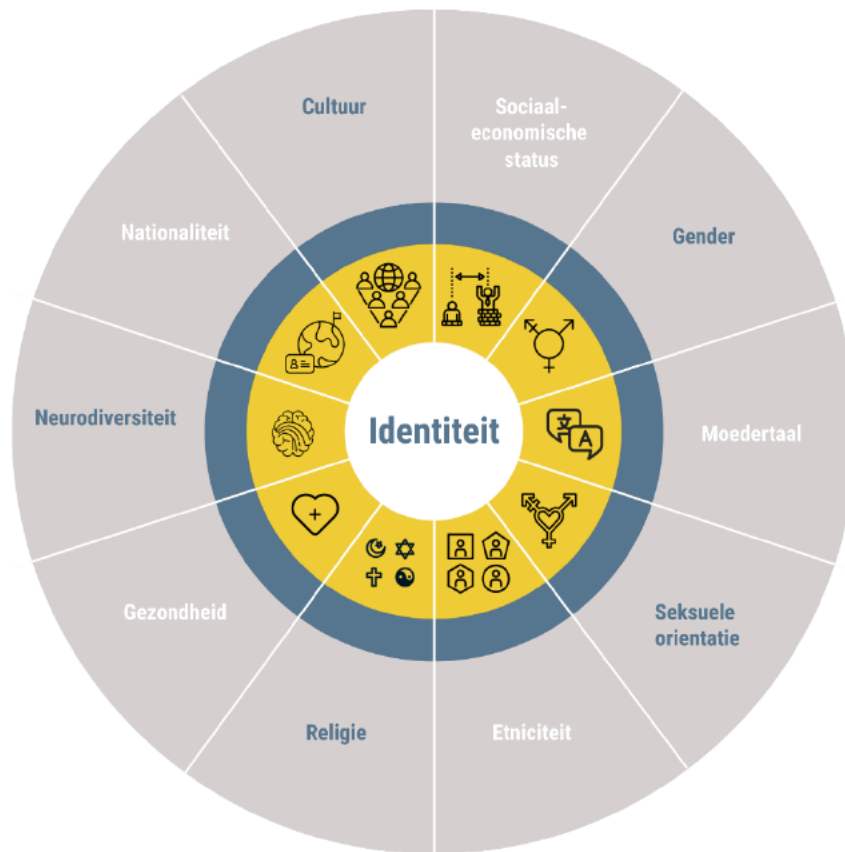
Recente literatuur laat zien dat *identity salience* niet eendimensionaal is, maar zowel een duurzame als een situationele component kent (Hinton et al., 2024). Sommige identiteiten zijn in uiteenlopende situaties voortdurend aanwezig in het zelfbewustzijn (*chronic salience*), terwijl andere juist worden geactiveerd wanneer de sociale omgeving of een specifieke context daarom vraagt (*contextual salience*). Dit onderscheid maakt duidelijk waarom identiteiten tegelijkertijd stabiel en toch ook fluctuerend kunnen lijken.

Identiteit als netwerk van verbonden rollen en betekenissen

In de internationale literatuur wordt dit meervoudige karakter verder uitgewerkt. Ramarajan (2014) stelt dat mensen een netwerk van identiteiten hebben, verbonden met rollen, groepen en persoonlijke betekenissen. Dit netwerk van identiteit kunnen elkaar versterken, overlappen of soms met elkaar botsen. Deze ‘intrapersonale identity networks’ maken duidelijk dat identiteiten niet los naast elkaar bestaan, maar met elkaar verweven zijn en samen het ‘zelf’ vormgeven. Onderzoek toont dat meerdere identiteiten zowel een bron van stress kunnen zijn, als juist bijdragen aan veerkracht, creativiteit en welzijn, afhankelijk van de mate van samenhang en balans.

Dubbele nationaliteit, dubbele identiteit?

Iemands identiteit is dus geen vaststaand kenmerk, maar een meervoudig, dynamisch en relationeel proces (zie figuur 1). Het wordt gevormd in interactie met de sociale en culturele omgeving, verandert door de tijd, en is altijd afhankelijk van de context waarin iemand zich bevindt. Mensen combineren voortdurend verschillende identificaties, die in specifieke situaties meer of minder *salient* worden. Identiteiten bestaan doorgaans naast elkaar en versterken elkaar soms, in plaats van elkaar uit te sluiten.

Figuur 1. Visualisatie van identiteit als meervoudig, dynamisch en relationeel proces

Bron: Risbo

Identificatieproces van personen met een migratieachtergrond

De mate waarin personen met een migratieachtergrond zich identificeren met de ontvangende samenleving is het resultaat van een complex samenspel van structurele, sociaal-culturele en persoonlijke factoren. Traditioneel wordt integratie vaak benaderd vanuit structurele domeinen zoals onderwijs, werk en huisvesting, maar naast deze sociaaleconomische componenten speelt de sociaal-culturele positie van migranten een cruciale rol in de mate van identificatie met het land van aankomst (Dagevos, 2001).

Binnen deze sociaal-culturele positie worden drie dimensies onderscheiden: sociaal, cultureel en emotioneel (Huijnk et al., 2015). De sociale dimensie verwijst naar het soort en de intensiteit van contacten tussen mensen met en zonder migratieachtergrond. De culturele dimensie betreft gedeelde waarden en normen, en hoe deze zich verhouden tot dominante opvattingen in de ontvangende samenleving, bijvoorbeeld over gendergelijkheid of LHBTI-acceptatie. De emotionele dimensie betreft juist de identificatie met de herkomstgroep en/of het land van aankomst.

Integratie als wederkerig proces

Identificatie wordt vaak gelijkgesteld met culturele aanpassing, wat in beleid en publieke perceptie leidt tot het idee dat succesvolle integratie primair de verantwoordelijkheid is van de migrant (Vancluysen & Van Craen, 2010; Varshaver & Rocheva, 2016). Deze benadering miskent echter de wederkerigheid van integratieprocessen en negeert externe invloeden zoals discriminatie, uitsluiting en institutioneel racisme (Ager & Strang, 2008). Dergelijke negatieve ervaringen kunnen de identificatie met de ontvangende samenleving juist ondermijnen, terwijl positieve ervaringen en inclusieve interacties deze kunnen versterken (Bilodeau et al., 2020; Verkuyten & Martinovic, 2012).

Er bestaat bovendien een wisselwerking tussen structurele en sociaal-culturele integratie. Werk, opleiding en sociaal netwerk kunnen niet alleen toegang geven tot de samenleving, maar ook bijdragen aan wederzijdse erkenning. Tegelijkertijd kan structurele achterstelling juist leiden tot culturele afstand. Dit spanningsveld wordt zichtbaar in de zogeheten integratieparadox: hoe sterker migranten participeren in de samenleving, hoe scherper zij ongelijkheid en discriminatie ervaren (Gijsberts & Vervoort, 2009; Huijnk & Dagevos, 2012). Recent onderzoek bevestigt deze paradox, waarin blijkt dat migranten van de tweede generatie, ondanks hun hogere opleidingsniveau en betere arbeidsmarktpositie, meer discriminatie ervaren (Dagevos et al., 2022; De Boom et al., 2023).

Dubbele identificatie: verbonden met herkomstland en Nederland

Verschillende onderzoeken laten een divers beeld zien van identificatie. Migrantengroepen kunnen zich sterk met zowel de herkomstgroep als met Nederland identificeren, een fenomeen dat aangeduid wordt als duale of meervoudige identiteit, of ook wel dubbele identificatie. Uit onderzoek blijkt dat deze dubbele identificatie het welbevinden positief beïnvloedt, zoals te zien is aan minder psychische klachten en een sterkere sociale verbondenheid (Basch et al., 1994; Dahlin & Hironaka, 2008). Zo voelt een groot deel van mensen met een Turkse, Marokkaanse of Somalische achtergrond zich (heel) sterk verbonden met de herkomstgroep, maar meer dan de helft voelt zich daarnaast ook (heel) sterk verbonden met Nederland (De Boom et al., 2023). Een soortgelijk patroon is zichtbaar bij mensen met een Iraanse, Surinaamse en Nederlands-Caribische achtergrond. Personen met een Poolse achtergrond tonen juist relatief weinig binding met Nederland, wat mogelijk samenhangt met hun recente (arbeids)migratieverleden.

De rol van generatie, opleiding en sociale netwerken

Generatieverschillen zijn hierbij cruciaal. De tweede generatie identificeert zich vaker (heel) sterk met Nederland dan de eerste generatie (De Boom et al., 2023). Ook opleiding speelt een rol: hoger opgeleiden voelen zich sterker verbonden met Nederland, met name binnen de Turkse en Marokkaanse herkomstgroepen. De sociale netwerken van migranten beïnvloeden eveneens de mate van identificatie. Contact met Nederlanders zonder migratieachtergrond vergroot de kans op identificatie met Nederland (Van Waesberghe et al., 2025). Personen met een Surinaamse, Nederlands-Caribische of Iraanse achtergrond hebben relatief vaak contacten buiten de eigen herkomstgroep, terwijl mensen met een Turkse, Somalische of Poolse achtergrond vaker sociale netwerken hebben binnen de eigen gemeenschap (De Boom et al., 2023). Tegelijkertijd is het aantal mensen dat helemaal geen contact heeft met personen zonder migratieachtergrond in de afgelopen decennia gedaald, met name onder personen van de eerste generatie met een Turkse of Marokkaanse achtergrond. Ook dat suggereert een toenemende sociaal-culturele vermenging.

Acceptatie, uitsluiting en institutionele ervaringen

Tegen deze achtergrond is het relevant om te kijken naar factoren die het identificatieproces bevorderen of belemmeren. Uit onderzoek blijkt dat ervaringen van acceptatie en steun, bijvoorbeeld in de vorm van sociale contacten of emotionele steun, bijdragen aan een sterkere identificatie met de ontvangende samenleving (Bilodeau et al., 2020; Verkuyten en Martinovic, 2012). Omgekeerd kunnen ervaringen van uitsluiting, racisme of negatieve beeldvorming juist leiden tot afstand (Huijnk et al., 2015; Van Waesberghe et al., 2025). Interactie met instituties en professionals speelt hier een centrale rol: positieve ervaringen met bijvoorbeeld de IND, gemeenten of onderwijsinstellingen versterken het vertrouwen in de samenleving als geheel (Huijnk et al., 2021; Giddens, 1990).

Zo blijkt voor statushouders het doorlopen van het inburgeringstraject met positieve ervaringen te correleren met een sterkere identificatie met Nederland (Huijnk et al., 2021). Vertrouwen in Nederlandse instituties ontstaat deels vanuit de vergelijking met het land van herkomst, zoals Syrië, maar het is onzeker of dit vertrouwen standhoudt bij langduriger verblijf en mogelijke confrontaties met uitsluiting in Nederland.

Dubbele nationaliteit, loyaliteitsdebat en tijdsdynamiek

Tot slot speelt ook de discussie over dubbele nationaliteit een rol in het identificatieproces. Hoewel in de wetenschap dubbele nationaliteit vaak positief wordt beoordeeld, als bevorderend voor welzijn, identiteit en betrokkenheid en als fundamenteel mensenrecht, bestaan in het publieke debat twijfels over de zogenoemde nationale loyaliteit (Van Waesberghe et al., 2025). Met het concept 'simultaneity' wijst de literatuur echter uit dat meervoudige identiteiten naast elkaar kunnen bestaan (Levitt en Glick Schiller, 2004; Tsuda, 2012; Schlenker et al., 2017), en dat het kunnen schakelen tussen identiteiten juist psychologisch voordeel kan opleveren (Phinney et al., 2001; Brock, 2022). Tegelijkertijd kan publieke twijfel aan loyaliteit leiden tot wat 'dual identity denial' wordt genoemd, met negatieve gevolgen voor zelfbeeld en mentale gezondheid (Huynh et al., 2013).

Naast de concept 'simultaneity' en 'identity salience' of 'situational identity' benadrukt de literatuur dat er sprake is van een tijdsdynamiek: identificatie verandert mee met de levensloop (studie, werk, ouderschap), de migratiegeschiedenis en maatschappelijke ontwikkelingen (Huijnk et al., 2021; De Boom et al., 2023). Daarmee is identificatie geen statisch kenmerk, maar een relationeel en veranderlijk proces dat voortdurend beïnvloed wordt door context en tijd. De huidige kwantitatieve data uit de SIM geven slechts beperkt inzicht in deze dynamiek. Voor vervolgonderzoek is het daarom van belang om meer aandacht te besteden aan de situationaliteit van identificatie en de manieren waarop context en levensfase de salience van verschillende identiteiten beïnvloeden.

De identificatie van migranten met de ontvangende samenleving is geen rechtlijnig of eenduidig proces. Het wordt beïnvloed door structurele positie, sociaal-culturele integratie, persoonlijke ervaringen, generatie, opleiding, sociale netwerken, institutioneel vertrouwen en de manier waarop de samenleving hen tegemoet treedt. Identificatie is geen keuze in isolatie, maar een relationeel proces dat groeit of stagneert in wisselwerking met de sociale en institutionele context waarin migranten zich bevinden.

Conceptueel model

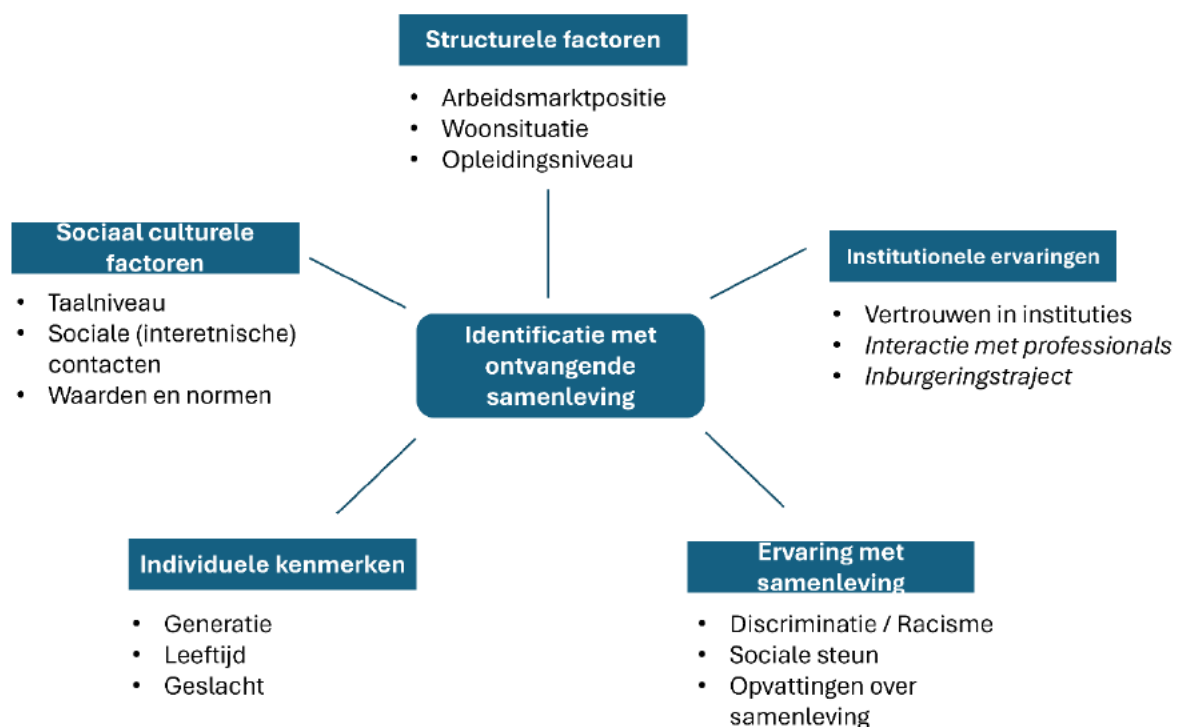
Op basis van bovenstaande literatuurstudie is een aantal factoren geïdentificeerd die van invloed kunnen zijn op de identificatie en het gevoel van verbondenheid met de ontvangende samenleving.

Dubbele nationaliteit, dubbele identiteit?

Hieronder worden de factoren benoemd en wordt (waar mogelijk) door middel van een plus- of minteken aangegeven of deze factor een verbindende of juist vervreemdende invloed heeft.

- Ervaringen en sociale interacties
 - Ervaren discriminatie (-)
 - Positieve sociale interacties en gevoel van acceptatie (+)
 - Interetnisch contact (+) (via emotionele verbondenheid)
 - Sociale steun (+) (beïnvloed gevoel van verbondenheid)
- Vertrouwen in instituties en samenleving
 - Institutioneel vertrouwen, in overheid, politie, zorg (+)
 - Positieve ervaringen met professionals (+)
- Structurele integratie (positie)
 - Stabiele economische positie (+)
 - Hoger onderwijsniveau (+)
 - Woonomgeving (multiculturele omgeving vs. homogene omgeving)
- Achtergrondkenmerken
 - Generatie (eerste vs. tweede)
 - Hogere leeftijd (+)
- Culturele oriëntaties
 - Waardeoriëntaties en normen

Deze factoren kunnen worden omgezet in een conceptueel model waarin te zien is wat mogelijk van invloed is op het gevoel van verbondenheid met de ontvangende samenleving. Het model staat hieronder weergegeven.

Figuur 2. Visualisatie van conceptueel model 'Identificatie met ontvangende samenleving'

Bron: Risbo

Hoewel de factoren in het model afzonderlijk worden weergegeven, hangen ze in de praktijk nauw met elkaar samen. Structurele kenmerken zoals opleidingsniveau en arbeidsmarktpositie beïnvloeden de sociale en institutionele ervaringen die personen met een migratieachtergrond opdoen. Zo hebben personen uit de tweede generatie gemiddeld vaker een hogere opleiding en positie op de arbeidsmarkt, maar ervaren zij juist daardoor vaker discriminatie of ongelijke behandeling. Deze wisselwerking maakt duidelijk dat identificatie met de ontvangende samenleving niet het resultaat is van afzonderlijke factoren, maar van onderlinge dynamiek tussen structurele, sociaal-culturele en individuele processen.

Dit model wordt in de volgende hoofdstukken omgevormd tot een statistisch model waarmee we de onderzoeksvragen kunnen beantwoorden. In de statistische analyse worden de factoren uit het model afzonderlijk opgenomen. In werkelijkheid beïnvloeden zij elkaar dus wederzijds. De empirische modellen bieden dus een vereenvoudigde weergave van deze verweven dynamiek tussen structurele, sociaal-culturele en individuele processen.

De factoren zijn te koppelen aan verschillende variabelen in de SIM2020. De vraag “In hoeverre voelt u zich Nederlander?” wordt gebruikt als variabele voor identificatie met de ontvangende samenleving. In de analyse zullen we vooral kijken naar de invloed van de verschillende variabelen op de verbondenheid met Nederland en uitsplitsen naar de nationaliteit(en) die iemand bezit. Uiteindelijk willen we onderzoeken of verschillen tussen personen met een Nederlandse nationaliteit, nationaliteit van het land van herkomst en dubbele nationaliteit blijven bestaan wanneer gecontroleerd wordt voor de variabelen zoals benoemd in het conceptueel model.

3. Methode

Multiple regressie

In dit onderzoek is gekozen voor een multiple regressieanalyse om de samenhang tussen de mate waarin men zich Nederlander voelt (de afhankelijke/te verklaren variabele) en meerdere mogelijke verklarende/onafhankelijke factoren gelijktijdig te onderzoeken. We gebruiken multiple regressie omdat we de voorspellende waarde van verschillende factoren willen bepalen en tegelijkertijd ook inzicht willen krijgen in de relatieve invloed van de diverse verklarende factoren op de mate waarin men zich Nederlander voelt (de afhankelijke variabele), terwijl statistisch gecontroleerd wordt voor de andere relevante factoren.

Onderzoeksvraag en analytische rechtvaardiging

De centrale vraag van dit onderzoek luidt: In welke mate voorspellen dubbele nationaliteit en aanvullende (achtergrond) kenmerken de variatie in de mate waarin men zich Nederlander voelt onder de doelgroep? Omdat de vraag zowel de richting als de sterkte van verbanden wil verklaren, lijkt een regressiebenadering het best passend. Daarnaast verwachten wij op basis van de theorie en het daaruit volgende conceptueel model dat er (veel) meer factoren -dan alleen een dubbele nationaliteit- zijn die samen invloed op het sociale proces en mate waarin men zich Nederlander voelt verklaren. Daarmee overschrijdt de vraagstelling de mogelijkheden van bivariate analyses waarin steeds een factor wordt gerelateerd aan de mate waarin men zich Nederlander voelt.

Data en meetniveau

Multiple regressie vereist dat de afhankelijke variabele van interval meetniveau is. In dit onderzoek wordt de mate waarin men zich Nederlander voelt wel gemeten op een continue schaal waarmee regressie statistisch toepasbaar is. De onafhankelijke variabelen bestaan uit zowel factoren op interval meetniveau als dummy-gecodeerde categorische variabelen zoals geslacht en het al dan niet hebben van een betaalde baan.

Modelopbouw en interpretatie

Het regressiemodel is stapsgewijs opgebouwd op basis van theoretische overwegingen. Eerst is een basismodel geschat waarin de mate waarin men zich Nederlander voelt is gerelateerd aan het al dan niet bezitten van een dubbele nationaliteit. Daarna zijn stap voor stap de theoretisch relevante (mogelijk) verklarende factoren toegevoegd. Dit maakt het mogelijk om te bepalen in welke mate de verklarende factoren bijdragen aan de extra verklaarde variantie (ΔR^2).

De gestandaardiseerde regressiecoëfficiënten (β) worden gebruikt om de relatieve sterkte van de voorspellers te vergelijken. Daarnaast wordt gekeken naar de bij de regressiecoëfficiënten behorende significantieniveaus (p-waarden) en de totale model-fit (R^2 en aangepaste R^2).

Beperkingen

Hoewel multiple regressie waardevolle inzichten biedt, zijn enkele beperkingen inherent aan de methode:

- De analyse op zich toont samenhang/associatie en is geen test voor de causaliteit van de geobserveerde relaties. De causale aannames worden gedaan vanuit de theorie.

- De kwaliteit van de resultaten hangt af van de meetkwaliteit van de factoren en van correcte specificatie van het model.
- Niet in het model opgenomen of niet-gemeten factoren kunnen een verstrend effect hebben.

Gebruikte databestanden SIM 2020, SIM 2015

Voor de analyse is gebruik gemaakt van de Survey Integratie Migranten 2020 (SIM 2020) en zijn voorgangers gebruikt. De SIM wordt al jaren gebruikt als rijke bron van informatie voor het integratiebeleid op met name sociaal-cultureel terrein. De Survey integratie migranten is opgezet om inzicht te krijgen in de sociaaleconomische en sociaal-culturele positie van Nederlanders met een migratieachtergrond. De keuze voor specifieke herkomstgroepen binnen de SIM is gebaseerd op hun beleidsmatige relevantie en hun aanwezigheid in Nederland, waardoor vergelijking tussen groepen en over de tijd mogelijk wordt.

Aan Nederlanders met en zonder migratieachtergrond zijn vragen gesteld over onder meer onderwijs-, arbeidsmarktdeelname, sociale contacten, binding met Nederland, religie, beeldvorming, gezondheid en sport. Aan de SIM 2020 hebben 5.323 personen in Nederland woonachtige personen met een Turkse, Marokkaanse, Surinaamse, Antilliaanse, Poolse, Iraanse of Somalische migratieachtergrond en Nederlanders zonder migratieachtergrond van 15 jaar en ouder deelgenomen. Voor meer details wordt verwezen naar een uitgebreide verantwoording van de opzet en uitvoering van het onderzoek die eerder door SCP is opgesteld (Dagevos en Kappelhof, 2022).

Ter validering van de resultaten is ook gebruik gemaakt van de Survey Integratie Migranten uit 2015 (SIM 2015). De opzet van de SIM 2015 is in grote lijnen gelijk aan die van 2020, maar tussen beide surveys zitten wel verschillen. Zo is voor de SIM2020 de vragenlijst fors herzien. Niet alle vragen die in SIM2020 beschikbaar zijn, zijn ook in SIM 2015 beschikbaar en andersom. Bovendien verschilt de doelpopulatie tussen beide bestanden. In de SIM2015 zijn in Nederland woonachtige personen met een Turkse, Marokkaanse, Surinaamse, Antilliaanse, Poolse of Somalische migratieachtergrond en Nederlanders zonder migratieachtergrond geënquêteerd. In de SIM2020 zijn naast deze groepen ook in Nederland woonachtige personen met een Iraanse migratieachtergrond bevraagd. Desalniettemin volgt de SIM 2015 dezelfde trend als de gevonden effecten op de SIM 2020.

Tot slot is de SIM, vanwege het ontbreken van registratie van dubbele nationaliteit in administratieve bestanden, de enige beschikbare grootschalige databron waarin relevante indicatoren voor identificatie, verbondenheid en achtergrondkenmerken in samenhang kunnen worden geanalyseerd.

Aantal personen met dubbele nationaliteit

Uit de analyse op de SIM 2020 blijkt dat van de 5323 respondenten er 1305 personen aangeven een dubbele nationaliteit te bezitten. Deze groep bestaat weer uit verschillende herkomstgroepen³. In tabel 1 zijn de verschillende herkomstgroepen te zien uitgesplitst naar nationaliteit, tabel 2 toont hetzelfde maar dan uitgesplitst naar generatie.

³ Een herkomstgroep verwijst naar “de eerste generatie migranten en hun in Nederland geboren kinderen”. Daarbij gaat het om mensen met een migratieachtergrond, waarbij onderscheid gemaakt kan worden naar eerste generatie (zelf geboren in het buitenland) en tweede generatie (geboren in Nederland met ten minste één in het buitenland geboren ouder). Zie ook Integratie en Samenleven 2022, CBS, Den Haag.

Tabel 1. Verschillende herkomstgroepen naar nationaliteit.

	Dubbele nationaliteit	Enkel nationaliteit herkomstgroep	Enkel Nederlandse nationaliteit
Marokkaans	354	54	155
Turks	449	131	113
Iraans	435	200	206
Pools	14	658	6
Somalisch	38	39	391
Surinaams	15	13	605

Bron: SIM2020, bewerking Risbo

Tabel 2. Verschillende herkomstgroepen naar nationaliteit, uitgesplitst op generatie.

		Dubbele nationaliteit	Enkel nationaliteit herkomstgroep	Enkel Nederlandse nationaliteit
Marokkaans	1e generatie	201	51	41
	2e generatie	153	3	114
Turks	1e generatie	221	118	53
	2e generatie	228	13	60
Iraans	1e generatie	396	200	150
	2e generatie	39	0	56
Pools	1e generatie	12	658	5
	2e generatie	2	0	1
Somalisch	1e generatie	37	39	328
	2e generatie	1	0	63
Surinaams	1e generatie	10	12	348
	2e generatie	5	1	257

Bron: SIM2020, bewerking Risbo

Een belangrijke kanttekening die we maken bij de interpretatie van de cijfers is dat er een discrepantie lijkt te bestaan tussen de juridische regels van herkomstlanden, de registratie in Nederland en de zelfrapportage van respondenten uit de SIM2020 als het gaat om nationaliteit. Dit kan mogelijk verklaard worden doordat respondenten de gestelde vraag waar wij ons op baseren (naar bezit van de herkomstnationaliteit) interpreteren als feitelijk bezit of aanspraak op een paspoort, niet volgens de juridische definities van het herkomstland. Hierdoor rapporteren ook personen uit landen die formeel geen dubbele nationaliteit toestaan (zoals Iran of Suriname) dat zij beide nationaliteiten hebben. Bij de tweede generatie kan spelen dat zij vaak automatisch de nationaliteit van (een van) de ouders verkrijgen, terwijl zij zich niet altijd bewust zijn van de juridische beperkingen of verplichtingen rondom afstand doen. In de SIM2020 geven zij hierdoor mogelijk aan zowel de Nederlandse als bijvoorbeeld de Iraanse nationaliteit te bezitten. In het huidige onderzoek gaat het dus om *ervaren* nationaliteit en niet feitelijke, juridische nationaliteit. Meer over de regelgeving rondom dubbele nationaliteiten is te vinden in de paragraaf “Achtergrond naturalisatieregels”.

4. Resultaten

In dit hoofdstuk bespreken we achtereenvolgens de resultaten van de verschillende analyses op de SIM 2020, betreffende de kwantitatieve analyse op dubbele binding (I), factoren die het gevoel van verbondenheid beïnvloeden (II), verschillen in gevoel van verbondenheid per type nationaliteit (III) en de verklarende factoren voor het verschil in gevoel van Nederlanderschap (IV).

I. Dubbele binding en de mate van participatie

Een van de deelvragen in dit onderzoek richt zich op wat de kwantitatieve analyse zegt over het fenomeen dubbele binding, ofwel dubbele identificatie. Naar aanleiding van recent onderzoek naar het Turkse diasporabeleid (Houtkamp et al., 2023), waaruit bleek dat 64 procent van de respondenten zich identificeert met Turkije en 58 procent met Nederland, werd in de Tweede Kamer de vraag gesteld of dit verband kan houden met vervreemding met de Nederlandse samenleving. Eerder onderzoek op de SIM 2020 data laat zien dat veel mensen met een migratieachtergrond deze zogenoemde dubbele binding ervaren: zij voelen zich zowel verbonden met Nederland als met hun herkomstland (De Boom et al., 2023). Met het concept ‘simultaneity’ wijst de literatuur echter uit dat dit soort meervoudige identiteiten naast elkaar kunnen bestaan (Levitt en Glick Schiller, 2004; Tsuda, 2012; Schlenker et al., 2017). Deze dubbele binding betekent niet per se dat er sprake is van minder participatie in de ontvangende samenleving. Eerder onderzoek, met een vergelijkbare invalshoek als het huidige onderzoek, bekeek in hoeverre dubbele binding samenhangt met participatie en integratie in de samenleving. Participatie werd gemeten aan de hand van ‘actief burgerschap’, waaronder politieke participatie, maatschappelijke participatie en identificatie of verbondenheid. De resultaten lieten zien dat personen met een migratieachtergrond die sterk betrokken zijn met hun herkomstland, niet minder participeren in de Nederlandse samenleving dan anderen (Van Bochove, Rusinovic & Engbersen, 2009). De vraag in het huidige onderzoek, wat de kwantitatieve analyse zegt over het fenomeen dubbele binding, zullen we op een soortgelijke manier beantwoorden. We kijken binnen de SIM2020 naar de verschillende vormen van verbondenheid en hoe ‘actief burgerschap’ tussen deze groepen overeenkomt of juist verschilt.

Het begrip ‘actief burgerschap’ delen we op in twee categorieën: politieke participatie en maatschappelijke participatie. Onder politieke participatie verstaan we stemintentie en daadwerkelijk stemgedrag, onder maatschappelijke participatie verstaan we het hebben van betaald werk, uitvoeren van vrijwilligerswerk, mantelzorg, het bezoeken van bijeenkomsten van verenigingen of organisaties en contact met burens en buurtgenoten. Het begrip verbondenheid valt uiteen in vier categorieën:

1. Dubbele binding met zowel Nederland als herkomstland
2. Sterke binding met Nederland, zwakke binding met herkomstland
3. Sterke binding met herkomstland, zwakke binding met Nederland
4. Dubbel zwakke binding met zowel Nederland als herkomst

Maatschappelijke participatie

Uit de analyse blijkt dat de mate van maatschappelijke participatie gedeeltelijk verschilt tussen de verschillende groepen van verbondenheid, hoewel de effecten statistisch gezien klein zijn. Opvallend daarbij is dat het hebben van betaald werk geen significante verschillen tussen de verschillende bindingsgroepen toont. Andere factoren tonen wel een verschil tussen de groepen.

Het lijkt dat bij vrijwilligerswerk personen met een sterkere binding met Nederland (zowel bij een dubbel sterke binding (28,2 procent) als bij een zwakke binding met de herkomstgroep, sterke binding met

Nederland (27,1 procent)) gemiddeld vaker vrijwilligerswerk doen dan personen met een sterke binding met de herkomstgroep en een zwakke binding met Nederland (20,0 procent). Tegelijkertijd lijkt de deelname aan vrijwilligerswerk onder personen met een dubbel zwakke binding vergelijkbaar te zijn met die van personen met een sterker op Nederland gerichte of dubbele binding.

Hetzelfde patroon zien we bij het verlenen van mantelzorg. Personen met een dubbel sterke binding lijken relatief vaker mantelzorg te verrichten, terwijl dit minder vaak lijkt voor te komen bij personen met een sterke binding met de herkomstgroep en een zwakke binding met Nederland (35,5 procent vs. 27,7 procent).

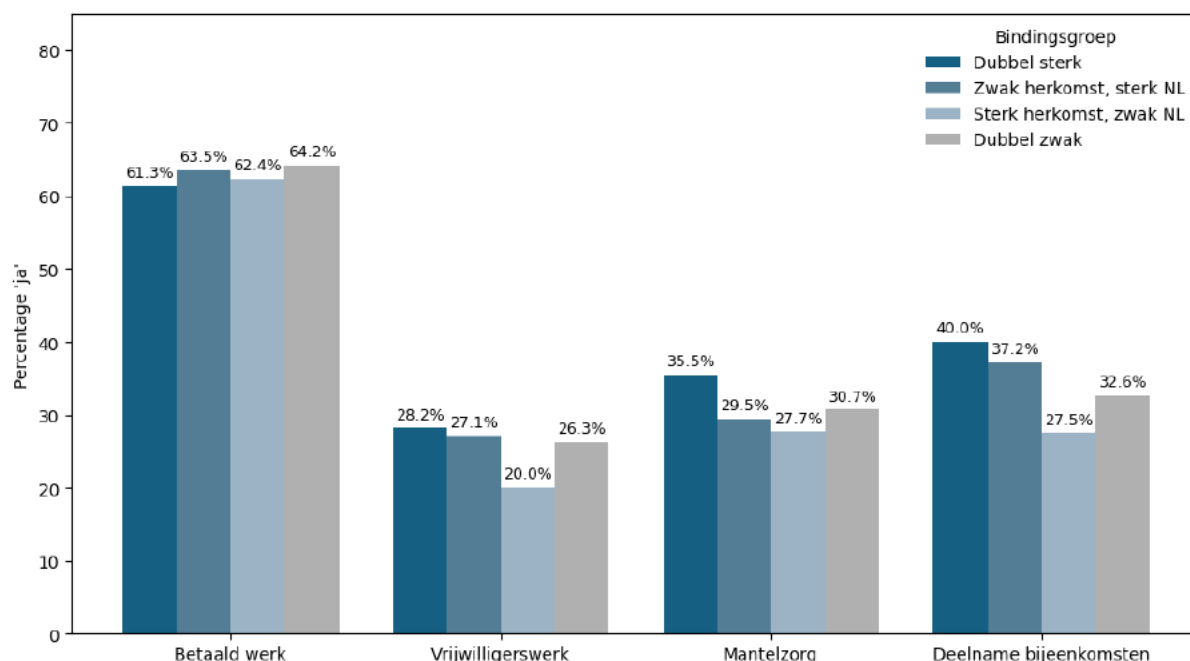
Ook bij het bezoeken van bijeenkomsten van verenigingen of organisaties lijkt de mate van participatie toe te nemen naarmate de binding met Nederland sterker is. Het gaat hier om bijeenkomsten waarbij personen zowel *met* een migratieachtergrond als *zonder* migratieachtergrond aanwezig zijn. Personen met een dubbel sterke binding lijken hierbij het vaakst deel te nemen (40,0 procent), gevolgd door personen met een zwakke binding met de herkomstgroep en een sterke binding met Nederland (37,2 procent). Personen met een dubbel zwakke binding en met name personen met een sterke binding met de herkomstgroep en een zwakke binding met Nederland lijken minder vaak aan dit soort activiteiten deel te nemen (resp. 32,6 procent en 27,5 procent).

Ook het contact met buren en buurtgenoten *zonder* migratieachtergrond laat eenzelfde richting zien. Het gaat hier om een vijfpuntsschaal waarbij een 1 staat voor weinig contact en 5 voor veel contact. Personen met een sterkere binding met Nederland (zowel bij een dubbel sterke binding als bij een zwakke binding met de herkomstgroep en een sterke binding met Nederland) hebben gemiddeld het meest contact (resp. 3,61 en 3,59). Personen met een dubbel zwakke binding hebben gemiddeld het minst contact (3,12), terwijl personen met een sterke binding met de herkomstgroep en een zwakke binding met Nederland daar tussenin zitten (3,36).

Wanneer ook wordt gekeken naar het contact met buren *met* een migratieachtergrond, ontstaat een ander patroon. Personen met een sterke binding met de herkomstgroep en een zwakke binding met Nederland hebben gemiddeld het meest contact met deze groep buren (gemiddeld 3,37), gevolgd door personen met een dubbel sterke binding (3,16). Personen met een zwakke binding met de herkomstgroep en een sterke binding met Nederland hebben juist het minst contact met buren met een migratieachtergrond (2,21). Personen met een dubbel zwakke binding bevinden zich hier tussenin (2,62).

Dit verschil in contactpatronen suggereert dat sociale interacties samenhangen met identificatie: een sterkere binding met Nederland gaat samen met meer contact met autochtone buren, terwijl een sterkere binding met de herkomstgroep samengaat met meer contact met buren met een migratieachtergrond. Dit wijst echter niet direct op een lagere mate van sociale participatie, maar op verschillen in de sociale context waarin deze participatie plaatsvindt.

In figuur 3 zijn de percentages weergegeven voor de maatschappelijke participatie naar bindingsgroep. Aangezien contact met buren/buurtgenoten is gemeten op een vijfpuntsschaal, is deze variabele niet opgenomen in de figuur.

Figuur 3. Maatschappelijke participatie naar bindingsgroep (percentage 'ja')

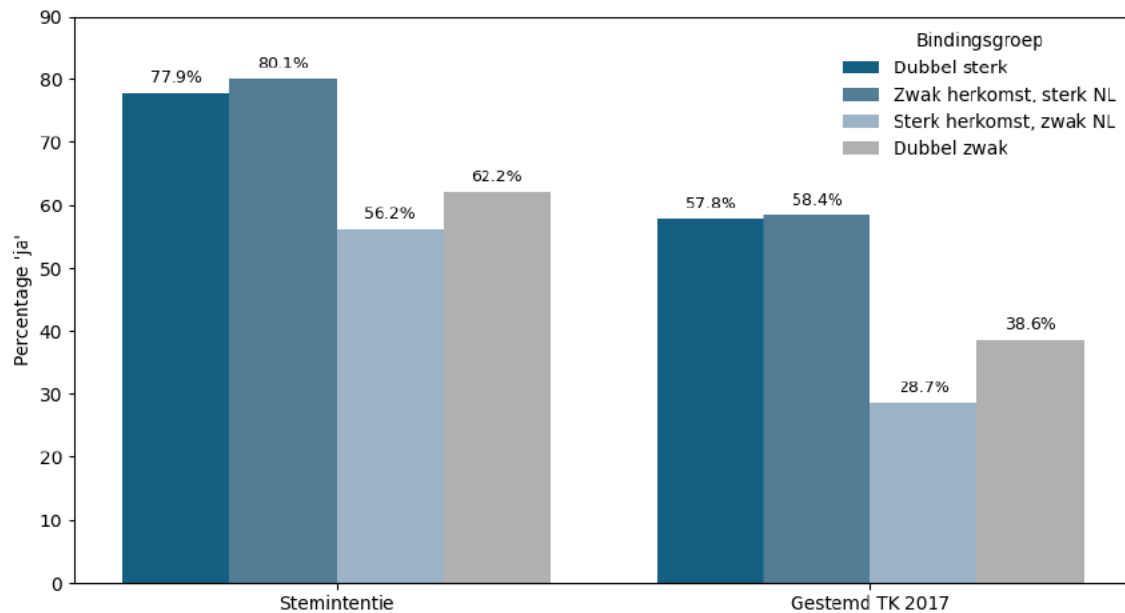
Bron: SIM2020, bewerking Risbo

Politieke participatie

Net als de maatschappelijke participatie lijkt ook de politieke participatie samen te hangen met de onderscheiden bindingsgroepen. Allereerst de stemintentie: hier lijkt het erop dat personen met een sterkere binding met Nederland (zowel bij een dubbel sterke binding als bij een zwakke binding met de herkomstgroep en een sterke binding met Nederland (resp. 77,9 procent en 80,1 procent) vaker aangeven te zullen stemmen dan personen met een sterke binding met de herkomstgroep en een zwakke binding met Nederland of met een dubbel zwakke binding (resp. 56,2 procent en 62,2 procent).

Een vergelijkbaar patroon lijkt zichtbaar bij het daadwerkelijk stemmen bij de Tweede Kamerverkiezingen van 2017 (zoals is uitgevraagd in de SIM2020). Personen met een dubbel sterke binding en personen met een zwakke binding met de herkomstgroep en een sterke binding met Nederland (resp. 57,8 procent en 58,4 procent) lijken vaker te hebben gestemd dan personen met een sterke binding met de herkomstgroep en een zwakke binding met Nederland of met een dubbel zwakke binding (resp. 28,7 procent en 38,6 procent).

In figuur 4 zijn de percentages te zien voor de verschillende bindingsgroepen op zowel stemintentie als stemgedrag.

Figuur 4. Politieke participatie naar bindingsgroep (percentage 'ja')

Bron: SIM2020, bewerking Risbo

Dubbele binding en nationaliteit

Naast verschillen in participatie naar bindingsgroep is ook gekeken naar hoe deze vormen van verbondenheid samenhangen met nationaliteit. Hieruit blijkt dat personen met een dubbele nationaliteit zich relatief vaak kenmerken door een dubbel sterke binding met zowel Nederland als het herkomstland. Bijna de helft van deze groep (48,7 procent) valt in deze categorie. Personen met uitsluitend de Nederlandse nationaliteit vertonen een deels vergelijkbaar patroon, al is het aandeel met een dubbel sterke binding lager (40,4 procent). Binnen deze groep komt daarentegen relatief vaker een combinatie voor van een sterke binding met Nederland en een zwakke binding met het herkomstland (31,7 procent). Dit percentage ligt bij personen met een dubbele nationaliteit aanzienlijk lager (13,8 procent).

Personen met uitsluitend de nationaliteit van het herkomstland onderscheiden zich duidelijk van de twee andere groepen. Zij bevinden zich in meerderheid in de categorie met een sterke binding met de herkomstgroep en een zwakke binding met Nederland (63,1 procent), terwijl slechts een klein deel van deze groep een sterke binding met Nederland combineert met een zwakke herkomstbinding (8,1 procent) of een dubbele sterke binding ervaart (16,7 procent).

Conclusie

Op basis van de bevindingen ontstaat het beeld dat dubbele binding niet zozeer samenvalt met minder maatschappelijke of politieke participatie in de Nederlandse samenleving. Het tegendeel lijkt juist waar te zijn: personen met een dubbele sterke binding lijken in meerdere opzichten minstens even actief, en in sommige vormen van participatie zelfs actiever, dan andere bindingsgroepen. Dit geldt zowel voor maatschappelijke participatie (zoals vrijwilligerswerk, mantelzorg en organisatiebezoek) als voor politieke participatie (stemintentie en stemgedrag). Een dubbele binding lijkt dus eerder te functioneren als een vorm van meervoudige betrokkenheid dan als een teken van vervreemding. Dit sluit aan bij de literatuur over meervoudige identificaties ('simultaneity'), waarin verbondenheid met meerdere sociale en nationale contexten naast elkaar kan bestaan zonder dat dit ten koste gaat van participatie in de ontvangende samenleving.

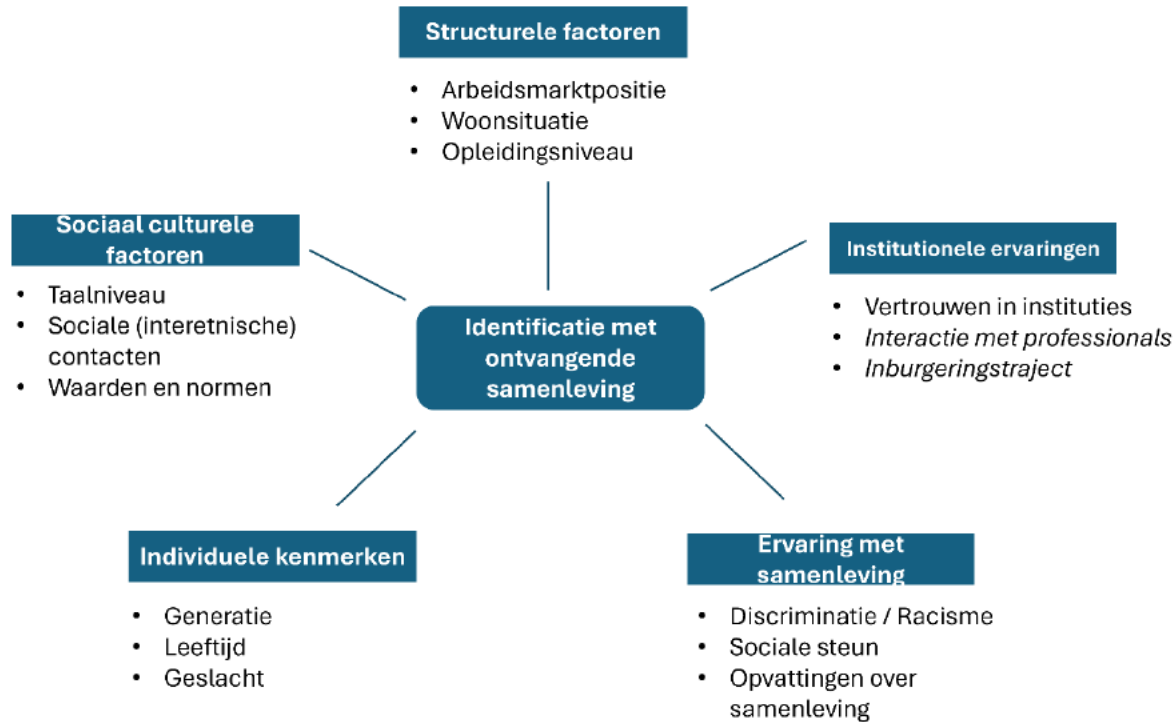
Dubbele nationaliteit, dubbele identiteit?

De aanvullende analyse naar nationaliteit laat zien dat dubbele nationaliteit niet altijd samenvalt met een enkelvoudige vorm van verbondenheid, maar juist relatief vaak gepaard gaat met een dubbele sterke identificatie met zowel Nederland als het herkomstland. Tegelijkertijd blijkt dat het ontbreken van de Nederlandse nationaliteit vaker samengaat met een zwakkere binding met Nederland, terwijl het hebben van uitsluitend de Nederlandse nationaliteit relatief vaker gepaard gaat met een op Nederland gerichte binding.

Een sterke binding met het herkomstland lijkt op zichzelf niet te leiden tot terugtrekking uit de Nederlandse samenleving, zolang deze niet gepaard gaat met een zwakke binding met Nederland. Juist de combinatie van een sterke herkomstbinding en een zwakke binding met Nederland lijkt samen te gaan met lagere niveaus van participatie. In dat opzicht lijkt niet de aanwezigheid van een dubbele binding bepalend, maar eerder de mate waarin iemand zich verbonden voelt met Nederland. In de volgende paragraaf bespreken we wat van invloed lijkt te zijn op deze identificatie met de ontvangende samenleving.

II. Factoren die gevoel van verbondenheid beïnvloeden

Uit de literatuurstudie blijkt dat er een aantal factoren bestaan die het gevoel van verbondenheid en de mate van identificatie met de Nederlandse samenleving kunnen beïnvloeden, zowel in positieve als negatieve zin. Op deze uitkomsten van de literatuurstudie is het conceptueel model opgesteld dat centraal staat in de verdere statistische analyses. Een eerste stap is dan ook om dit conceptuele model statistisch te toetsen. Simpel gezegd: hangen deze factoren inderdaad samen met identificatie met de Nederlandse samenleving van migranten binnen de SIM?

Figuur 5. Visualisatie van conceptueel model 'Identificatie met ontvangende samenleving'

Bron: Risbo

Individuele kenmerken

Ten eerste is gekeken naar de individuele achtergrondkenmerken: generatie, leeftijd en geslacht. Personen met een migratieachtergrond uit de tweede generatie voelen zich meer een Nederlander dan personen uit de eerste generatie migranten ($p < .001$, $\eta^2 = .057$). Dit sluit aan bij eerdere bevindingen dat identificatie met Nederland in latere generaties toeneemt bij langduriger verblijf in Nederland en door socialisatie in de samenleving (De Boom et al., 2023).

Qua leeftijd zien we een lichte stijging van het gevoel van Nederlandschap naarmate iemand ouder is, hoewel dit effect niet sterk is ($p < .001$, $\eta^2 = .032$). Geslacht lijkt een zeer matig significant effect te tonen.

Structurele factoren

De structurele factoren waarnaar is gekeken zijn arbeidsmarktpositie, woonsituatie en opleidingsniveau.

Opleidingsniveau lijkt geen samenhang te vertonen met het gevoel van Nederlandschap, maar de locatie waar de opleiding gevolgd wordt blijkt wel van belang: iemand die een opleiding in Nederland heeft gevolgd voelt zich meer Nederlander dan iemand die de opleiding in het buitenland (land van

herkomst) heeft gevolgd ($p < .001$, $\eta^2 = .112$). Dat suggereert dat niet zozeer het opleidingsniveau zelf bepalend is, maar de socialisatiecontext waarin die opleiding is genoten. Dit is in lijn met het idee dat identificatie mede gevormd wordt door culturele en sociale inbedding.

Arbeidsmarktpositie is weergegeven in het hebben van betaald werk en het persoonlijke inkomen. Beide variabelen lijken binnen de SIM2020 geen (sterk) verband te houden met het gevoel van Nederlandschap. Personen zonder inkomen voelen zich iets minder Nederlander en mensen met hogere inkomens ($> €75.000$) voelen zich gemiddeld iets sterker Nederlander, terwijl de verschillen tussen de overige inkomenscategorieën beperkt zijn. Het effect is dan wel statistisch significant, maar wel beperkt in grootte ($p < .001$, $\eta^2 = .021$), wat betekent dat inkomen slechts een beperkt deel van de variantie in het gevoel van Nederlandschap verklaart. Dit is opvallend, omdat uit de literatuur juist blijkt dat structurele integratie vaak samenhangt met identificatie met de ontvangende samenleving (Dagevos, 2001; Huijnk & Dagevos, 2012). Een mogelijke verklaring is de zogeheten integratieparadox (Gijsberts & Vervoort, 2009): hoe sterker migranten participeren, hoe scherper zij ook ongelijkheid en discriminatie kunnen ervaren. Structurele integratie vergroot dus niet automatisch het gevoel zich Nederlander te voelen.

De derde structurele factor is iemands woonsituatie. Hierbij is gekeken naar de samenhang tussen type woning (koop of huur) en het gevoel van Nederlandschap. Hoewel het blijkt dat personen met een koopwoning zich significant meer Nederlander voelen dan personen met een huurwoning, is het effect zeer klein ($p < .001$, $\eta^2 = .002$).

Sociaal-culturele factoren

Qua sociaal-culturele factoren is er gekeken naar verschillende variabelen. Allereerst iemands taalniveau: dit vertoont een sterk positief verband met het gevoel van Nederlandschap. Hoe beter iemand de Nederlandse taal machtig is, hoe meer iemand zich identificeert als Nederlander ($p < .001$, $\eta^2 = .231$). Dit sluit aan bij eerder onderzoek waarin taalvaardigheid benoemd wordt als een kernonderdeel van sociaal-culturele integratie (Huijnk et al., 2015). Waar zij taal vooral beschrijven als voorwaarde voor participatie en contact, laat deze uitkomst zien dat taal ook direct samen lijkt te hangen met het persoonlijke gevoel zich Nederlander te voelen.

Ook sociale interacties lijken een rol te spelen, vooral interetnische contacten. Personen met een migratieachtergrond die regelmatig contact hebben met personen zonder migratieachtergrond, geven aan zich meer Nederlander te voelen ($p < .001$, $\eta^2 = .045$). Daarnaast zien we dat hoe meer vrienden zonder migratieachtergrond iemand heeft, des te meer zij zich Nederlander voelen ($p < .001$, $\eta^2 = .125$). Dit sluit aan bij Van Waesberghe et al. (2025), die laten zien dat contact met Nederlanders zonder migratieachtergrond identificatie met Nederland bevordert. Personen die veel contacten hebben met andere personen met een migratieachtergrond, voelen zich juist minder een Nederlander ($p < .001$, $\eta^2 = .034$), net als personen met veel vrienden met een migratieachtergrond ($p < .001$, $\eta^2 = .099$).

Een ander aspect van de sociaal-culturele positie zijn de opvattingen die iemand heeft. In dit onderzoek is gekeken naar opvattingen rondom culturele diversiteit ($p < .001$, $\eta^2 = .068$), homoacceptatie ($p < .001$) en opvattingen rondom genderrollen ($p < .001$). Hieruit blijkt dat hoe progressiever iemands opvattingen en standpunten zijn, hoe meer zij zich een Nederlander voelen. Dit bevestigt de normatieve dimensie van identificatie (WRR, 2007): gedeelde waarden versterken de verbondenheid met Nederland.

Ervaringen met de samenleving en institutionele ervaringen

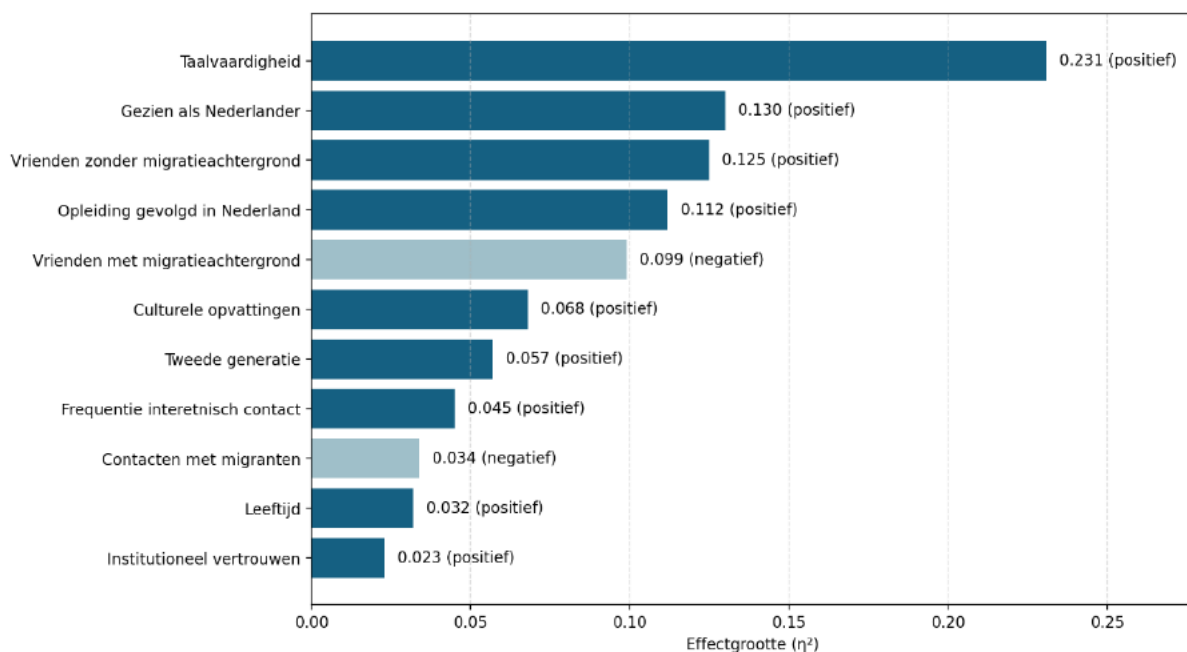
Onder ervaringen met de samenleving verstaan we ervaren discriminatie, de perceptie op de samenleving en de mate van sociale steun. Wanneer iemand Nederland als een kansrijk en open land ziet voor personen met een migratieachtergrond, voelt deze persoon zich ook meer een Nederlander ($p < .001$). Personen met een migratieachtergrond die meer discriminatie ervaren, voelen zich juist minder Nederlander ($p < .001$, $\eta^2 = .016$). Eerder werd het ervaren van uitsluiting, racisme of negatieve beeldvorming al genoemd als belemmerende factor in het identificatieproces, wat door deze uitkomst bevestigd lijkt te worden (Huijnk et al., 2015; Van Waesberghe et al., 2025).

Daarnaast blijkt dat hoe meer iemand het gevoel heeft dat andere Nederlanders hen als Nederlander zullen zien, hoe sterker zij zich ook zelf Nederlander voelen ($p < .001$, $\eta^2 = .130$). Ook het gevoel erbij te horen op het werk, studie of in de buurt kan zorgen voor een groter gevoel van Nederlandschap ($p < .001$). Het eigen gevoel van Nederlandschap hangt dus niet alleen af van persoonlijke overtuiging, maar ook van hoe men denkt dat anderen naar hen kijken.

Institutionele ervaringen beïnvloeden eveneens het identificatiegevoel. Personen met een migratieachtergrond die meer vertrouwen hebben in instituties, voelen zich vaker Nederlander ($p < .001$, $\eta^2 = .023$). Dat bevestigt eerdere bevindingen van Huijnk et al. (2021) en Giddens (1990), waarin vertrouwen in overheid en publieke instellingen samenhangt met een gevoel van verbondenheid met de samenleving als geheel.

Onderbouwing van conceptueel model

In figuur 6 is te zien welke variabelen het sterkst samenhangen met het gevoel van Nederlandschap op basis van bovenstaande analyse.

Figuur 6. Relatieve sterkte van samenhang met gevoel van Nederlandschap uitgedrukt in effectgrootte (η^2) met richting van het verband (bivariate analyses)

Bron: SIM2020, bewerking Risbo

De resultaten ondersteunen grotendeels het theoretische beeld van identificatie als een dynamisch en contextueel proces. Structurele factoren zoals werk en inkomen blijken minder bepalend voor het zich

Dubbele nationaliteit, dubbele identiteit?

Nederlander voelen dan sociaal-culturele en ervaringsdimensies, zoals taalvaardigheid, sociale interacties, waardenoriëntaties en percepties van de samenleving. Dit bevestigt de literatuur waarin niet de objectieve positie, maar de subjectieve ervaring van verbondenheid centraal staat.

Daarnaast wijzen de bevindingen op een verweven dynamiek tussen structurele, sociaal-culturele en individuele factoren: logischerwijs vergroot een opleiding in Nederland de kans op interetnisch contact; tweede generatieposities versterken taalvaardigheid en maatschappelijke participatie, maar kunnen ook samengaan met meer bewustzijn van discriminatie. Identificatie met Nederland blijkt zo het resultaat van een voortdurende wisselwerking tussen persoonlijke, sociale en institutionele dimensies.

III. Nationaliteit en gevoel van verbondenheid

De vraag die in dit onderzoek centraal staat, is of het gevoel van verbondenheid met de Nederlandse samenleving samenhangt met iemands nationaliteit en of en zo ja welke andere factoren hierop ook van invloed kunnen zijn. In de eerste plaats is gekeken naar eventuele verschillen in gevoel van verbondenheid met de Nederlandse samenleving tussen mensen met een dubbele nationaliteit, enkel de nationaliteit van het land van herkomst en met enkel de Nederlandse nationaliteit. Hieruit blijkt dat personen die een dubbele nationaliteit bezitten, zich significant *meer* Nederlander voelen dan personen met enkel de nationaliteit van hun herkomstland. Echter voelen zij zich iets *minder* Nederlander dan personen met enkel de Nederlandse nationaliteit, hoewel dit verschil kleiner is. Het totale verschil in identificatie met Nederland tussen deze drie nationaliteitsgroepen is statistisch gezien groot (partial eta squared = .20).

Wanneer gevraagd of personen zichzelf voelen als iemand uit het herkomstland (bijvoorbeeld “Voel je je Turks?”), zien we dat personen met enkel de Nederlandse nationaliteit zich *minder* verbonden voelen met het land van herkomst, dan personen met de nationaliteit van het land van herkomst of een dubbele nationaliteit. De gevonden verschillen zijn statistisch gezien klein (partial eta squared = .04).

In tabel 3 en tabel 4 staan respectievelijk de gemiddelde scores per categorie voor identificatie met Nederland en identificatie met het herkomstland.

Tabel 3. Gemiddelde antwoord en percentages per antwoordcategorie op vraag “In hoeverre voel je je Nederlander” waar 1 = heel sterk tot 5 = helemaal niet, naar categorie nationaliteit.

	N	Gem.	(Helemaal) niet (in %)	Een beetje (in %)	(Heel) sterk (in %)
Dubbele nationaliteit	1251	3.64	9,9%	27,4%	62,7%
Nationaliteit land van herkomst	1015	2.71	42,8%	32,3%	24,9%
Nederlandse nationaliteit	1418	3.95	5,6%	22,1%	72,4%
Totaal	3.684	3.50	17,3%	26,7%	56,0%

Bron: SIM2020, bewerking Risbo

Tabel 4. Gemiddelde antwoord en percentages per antwoordcategorie op vraag “In hoeverre voel je [herkomstland]” waar 1 = heel sterk tot 5 = helemaal niet, naar categorie nationaliteit.

	N	Gem.	(Helemaal) niet (in %)	Een beetje (in %)	(Heel) sterk (in %)
Dubbele nationaliteit	1271	4.06	3,2%	19,0%	77,7%
Nationaliteit land van herkomst	1067	4.13	4,9%	15,6%	79,6%
Nederlandse nationaliteit	1446	3.65	14,1%	25,2%	60,7%
Totaal	3.784	3.92	7,8%	20,4%	71,7%

Bron: SIM2020, bewerking Risbo

Er bestaat dus een verschil in identificatie als Nederlander tussen personen met een Nederlandse nationaliteit, nationaliteit van het herkomstland en een dubbele nationaliteit. Dit laat echter nog niet zien hoe deze verschillen ontstaan en of deze blijven bestaan wanneer gecontroleerd wordt voor variabelen die van invloed kunnen zijn, zoals de sociaal-culturele factoren, sociaal-economische factoren en ervaringen met de samenleving.

IV. Verklarende factoren verschil in gevoel van Nederlandschap

Om te bepalen wat het verschil in identificatie als Nederlander verklaart voor personen met een dubbele nationaliteit, personen met de nationaliteit van herkomst en personen met een Nederlandse nationaliteit, is een regressieanalyse uitgevoerd. Zoals eerder genoemd, wordt integratie vaak benaderd vanuit de structurele domeinen van onderwijs, werk en huisvesting. In ons regressiemodel zijn we daarom begonnen met achtergrondkenmerken (geslacht, leeftijd en generatie) en sociaal-economische kenmerken (opleidingsniveau, locatie van opleiding, persoonlijk inkomen en het hebben van betaald werk). Uit onderzoek blijkt echter ook dat sociaal-culturele positie een belangrijke rol speelt bij de mate van identificatie in het land van aankomst. De sociaal-culturele positie bestaat uit drie dimensies:

- Sociale dimensie: geanalyseerd aan de hand van intensiteit van contacten tussen mensen met en zonder migratieachtergrond en het taalniveau uitgedrukt in een taalcijfer.
- Culturele dimensie: geanalyseerd aan de hand van opvattingen rondom gendergelijkheid, homoacceptatie, culturele diversiteit en het belijden van een geloof
- Emotionele dimensie: betreft identificatie met Nederland en met de herkomstgroep en is niet opgenomen als verklarende variabele, omdat dit zou neerkomen op het verklaren van identificatie met behulp van identificatie zelf. De identificatie met de herkomstgroep is om dezelfde reden buiten beschouwing gelaten.

Uit de literatuur weten we dat externe invloeden zoals discriminatie, uitsluiting en institutioneel racisme de identificatie met de ontvangende samenleving juist kunnen hinderen, terwijl positieve ervaringen en inclusieve interacties deze kunnen versterken. Interactie met instituties en professionals speelt hier een centrale rol: positieve ervaringen met bijvoorbeeld de IND, gemeenten of onderwijsinstellingen versterken het vertrouwen in de samenleving als geheel. Vervolgens zijn daarom de institutionele ervaringen in de vorm van vertrouwen in instanties meegenomen in de regressie, waarna ervaringen met de samenleving zijn toegevoegd (in de vorm van ervaren discriminatie, in hoeverre iemand Nederland als kansrijk ziet voor migranten, in hoeverre personen ervaren dat zij “nooit als Nederlander zullen worden gezien in de ogen van de meeste Nederlanders” en in hoeverre zij het gevoel hebben erbij te horen binnen hun werk, studie of in de buurt).

Tabel 5. Regressiemodellen per onderwerp en bijbehorende variabelen uit de SIM2020.

Regressiemodel	Onderwerp	Variabelen
1	Nationaliteit	Nationaliteit
2	Individuele achtergrondkenmerken	Geslacht, leeftijd, generatie
3	Structurele positie	Opleidingsniveau, locatie van opleiding, persoonlijk inkomen, het hebben van betaald werk, type woning (koop/huur)
4	Sociaal-culturele positie	Intensiteit van contacten tussen mensen met en zonder migratieachtergrond, het taalniveau uitgedrukt in een taalcijfer, opvattingen rondom gendergelijkheid, homoacceptatie, culturele diversiteit en het belijden van een geloof, de identificatie met de herkomstgroep en met Nederland

5	Institutionele ervaringen	Vertrouwen in instanties
6	Ervaringen met de samenleving	Ervaren discriminatie, in hoeverre iemand Nederland als kansrijk ziet voor migranten, in hoeverre personen ervaren dat zij “nooit als Nederlander zullen worden gezien in de ogen van de meeste Nederlanders” en het gevoel erbij te horen bij op werk, school of in de buurt

Model 1: Nationaliteit

In het eerste model zijn alleen de nationaliteitscategorieën opgenomen. Zowel dubbele nationaliteit ($\beta = -.114$, $p < .001$) als enkel herkomstnationaliteit ($\beta = -.473$, $p < .001$) hangen negatief samen met het gevoel van Nederlanderschap, vergeleken met personen die enkel de Nederlandse nationaliteit hebben. Dit verschil verklaart echter slechts een deel van de verschillen in identificatie als Nederlander, namelijk 20% van de variantie in het gevoel van Nederlanderschap ($R^2 = .188$). Het grootste deel wordt dus verklaard door andere factoren die in dit model nog niet zijn meegenomen.

Model 2: Achtergrondkenmerken

We vervolgen met het tweede model met de toevoeging van achtergrondkenmerken. Wanneer geslacht, leeftijd en generatie worden toegevoegd, stijgt de verklaarde variantie licht ($R^2 = .209$). Dubbele nationaliteit blijft een significante voorspeller in dit model ($\beta = -.116$), maar het effect van enkel herkomstnationaliteit neemt iets af (van $\beta = -.473$ naar $\beta = -.402$), wat aangeeft dat andere achtergrondkenmerken gedeeltelijk de invloed van nationaliteit verklaren.

Verder blijkt dat eerste generatie personen met een migratieachtergrond zich minder Nederlander voelen ($\beta = -.149$), terwijl oudere leeftijdsgroepen (vanaf 35 jaar) zich juist meer Nederlander voelen (bijvoorbeeld $\beta = .110$ voor 55+). Hoewel geslacht samenhangt met identificatie als Nederlander (waarbij vrouwen zich minder Nederlander voelen), is de grootte van dit effect klein ($\beta = -.049$, $p = .003$).

Ondanks dat de verklaarde verschillen iets groter worden in dit model met achtergrondkenmerken, wordt alsnog een groot deel van het verschil bepaald door andere factoren.

Model 3: Structurele positie

In model 3 voegen we de structurele positie toe. Na toevoeging van opleiding, inkomen en arbeidsstatus stijgt de verklaarde variantie beperkt ($R^2 = .229$). Het negatieve effect van enkel herkomstnationaliteit daalt verder ($\beta = -.329$) en ook dat van dubbele nationaliteit wordt iets zwakker ($\beta = -.109$).

Personen die hun opleiding uitsluitend in het buitenland volgden, voelen zich minder Nederlander ($\beta = -.196$, $p < .001$). Hoewel het effect kleiner is, voelen ook personen die hun opleiding in het buitenland en in Nederland hebben gevolgd zich minder Nederlander ($\beta = -.076$, $p < .002$). Het opleidingsniveau blijkt geen verklarende factor te zijn in het model.

Inkomenseffecten en het hebben van betaald werk zijn niet significant. Het hebben van een koopwoning blijkt ook geen verklarende factor te zijn in het model.

Structurele factoren dragen dus iets bij aan de verschillen in gevoel van Nederlandschap tussen nationaliteiten, maar niet veel meer dan de achtergrondkenmerken in model 2 ($R^2 = .209$ vs. $R^2 = .229$). Er bestaan dus nog steeds andere factoren die een grotere rol spelen.

Model 4: Sociaal-culturele positie

In het vierde model kijken we naar de invloed van de sociaal-culturele positie op het gevoel van Nederlandschap. In dit model worden culturele waarden, sociale contacten en taalvaardigheid meegenomen. De verklaarde variantie stijgt sterk ($R^2 = .346$), wat aangeeft dat deze factoren een belangrijk deel van het gevoel van Nederlandschap lijken te verklaren. Het effect van het hebben van een dubbele nationaliteit daalt sterk (naar $\beta = -.042$, $p = .015$), net als het effect van het hebben van enkel de herkomstnationaliteit (naar $\beta = -.199$, $p < .001$). In andere woorden: in dit model wordt de invloed van nationaliteit kleiner, al blijft het verschil wel significant. Het gevoel van Nederlandschap lijkt dus voor een groot deel te worden bepaald door factoren zoals taal, sociaal contact met personen zonder migratieachtergrond en gedeelde waarden.

Iemands taalvaardigheid (uitgedrukt in een taalcijfer van 1-10) blijkt de sterkste voorspeller van het gevoel van Nederlandschap. Taalvaardigheid blijkt in dit model zelfs het verschil meer te verklaren dan iemands nationaliteit ($\beta = .228$, $p < .001$).

Frequentie van contact met Nederlanders zonder migratieachtergrond blijkt in model 4 ook een voorspeller te zijn van zich Nederlander voelen ($\beta = .104$, $p < .001$), net als de hoeveelheid vrienden zonder migratieachtergrond iemand heeft ($\beta = .100$, $p < .001$). Hoe meer contact iemand heeft met personen zonder migratieachtergrond en hoe meer vrienden iemand heeft zonder migratieachtergrond, hoe meer zij zich Nederlander voelen. Contact en vriendschappen binnen de eigen herkomstgroep hangen negatief samen, maar de sterkte daarvan is relatief beperkt (respectievelijk $\beta = -.086$, $p < .001$ en $\beta = -.063$, $p < .001$).

Iemands houding ten opzichte van genderrollen verklaard vrijwel niets, net als iemands religie, terwijl andere culturele factoren zoals de opvatting rondom culturele diversiteit en homoacceptatie een sterkere voorspeller zijn van zich Nederlander voelen (respectievelijk $\beta = -.086$, $p < .001$ en $\beta = .088$, $p < .001$). Deze effecten zijn echter kleiner dan de effecten van contact met Nederlanders zonder migratieachtergrond en taalvaardigheid.

Model 5: Institutionele ervaringen

In model 5 is gekeken naar de invloed van institutionele ervaringen op het gevoel Nederlander te zijn, in de vorm van institutioneel vertrouwen. Vertrouwen in instituties heeft een positief, middelsterk effect ($\beta = .138$, $p < .001$). Meer vertrouwen in instanties zorgt voor meer gevoel van Nederlandschap. Het model verklaart echter niet veel meer dan model 4 ($R^2 = .346$ vs. $R^2 = .363$). Vertrouwen draagt dus iets bij als verklarende factor, maar slechts beperkt.

Model 6: Ervaringen met de samenleving

In het laatste model zijn de ervaringen met de samenleving toegevoegd in de vorm van ervaringen met discriminatie en percepties van Nederland. Het verklaarde verschil stijgt hier aanzienlijk vergeleken met model 5 ($R^2 = .363$ vs. $R^2 = .427$). Dit model geeft de meest volledige verklaring van alle modellen tezamen. Een aantal eerdere verklarende factoren zijn in dit model qua sterkte afgenomen, terwijl andere in sterkte zijn toegenomen. Gezien dit het laatste model is, zullen we alle overgebleven significant verklarende factoren hier bespreken.

Dubbele nationaliteit. Het effect van het hebben van een dubbele nationaliteit neemt nog iets af in dit model ($\beta = -.042$, $p = .010$), net als het effect van het hebben van enkel de herkomstnationaliteit ($\beta = -.197$, $p < .001$). Het hebben van enkel de herkomstnationaliteit blijft in het eindmodel nog wel een sterke voorspeller van het gevoel van Nederlandschap.

Achtergrondvariabelen. In model 2 bleek dat eerste generatie personen met een migratieachtergrond zich minder Nederlander voelen ($\beta = -.149$ in model 2). Dit effect blijft significant, maar de verklarende sterkte is wel afgenomen ($\beta = -.081$ in model 6). Het eerder vastgestelde leeftijdseffect is juist sterker en signifikanter geworden, voor verschillende leeftijdsgroepen (bijvoorbeeld $\beta = .151$ bij 55+). Iemands leeftijd blijft dus een sterke voorspeller van het gevoel van Nederlandschap.

Structurele positie. Alle structurele factoren (opleidingsniveau, locatie van opleiding, inkomen, het hebben van betaald werk en het bezitten van een koophuis) zijn geen (sterke) voorspellers van het gevoel van Nederlandschap in het eindmodel.

Sociaal-culturele positie. Waar het in model 4 nog leek alsof de sociaal-culturele positie een sterke voorspeller was of iemand zich Nederlander voelt, blijken de verklarende effecten hiervan afgenomen in het eindmodel. Waar frequentie van contact met Nederlanders zonder migratieachtergrond en de hoeveelheid vrienden zonder migratieachtergrond die iemand heeft sterke voorspellers leken, worden deze effecten aanzienlijk kleiner in model 6 (respectievelijk $\beta = -.061$ en $\beta = -.066$). Hetzelfde geldt voor de verklarende effecten van de opvattingen rondom culturele diversiteit en homoacceptatie (respectievelijk $\beta = .060$ en $\beta = -.060$). In het eindmodel worden deze eerder verklarende factoren als het ware opgeslokt door de toegevoegde factoren rondom ervaringen met de samenleving. Desalniettemin blijft iemands taalvaardigheid wel een sterke voorspeller van het gevoel van Nederlandschap in het eindmodel ($\beta = .232$, $p < .001$).

Institutionele ervaringen. Opvallend is dat het eerder relatief sterke effect van vertrouwen in instituties daalt (van $\beta = .138$ naar $\beta = .047$); het effect wordt als het ware geabsorbeerd door de variabelen rondom ervaringen met de samenleving, vooral met betrekking tot het beeld van de samenleving, die in het eindmodel worden meegenomen. Ervaringen met instituties blijkt dus een minder belangrijke voorspeller voor het gevoel van Nederlandschap dan werd gedacht.

Ervaringen met de samenleving. Hoewel het zelf ervaren van discriminatie een zwakke voorspeller is ($\beta = .051$, $p = .004$), blijkt de perceptie van discriminatie in het algemeen een grotere invloed te hebben op het gevoel van Nederlandschap ($\beta = -.062$, $p < .001$). De perceptie dat Nederland kansrijk en open is voor personen met een migratieachtergrond blijkt echter een belangrijkere voorspeller van het gevoel Nederlander te zijn ($\beta = .121$, $p < .001$). Ook iemands gevoel dat zij 'nooit zullen worden gezien als echte Nederlander door andere Nederlanders' hangt sterk samen met Nederlandschap ($\beta = .168$, $p < .001$). Daarnaast blijkt ook het gevoel 'erbij te horen' een positieve voorspeller van het gevoel van Nederlandschap ($\beta = .093$, $p < .001$).

Conclusie van regressie

De invloed van dubbele nationaliteit op het gevoel van Nederlandschap neemt in elk model af en is in het eindmodel nog slechts klein ($\beta = -.042$, $p = .010$) (zie tabel 6). Dit duidt erop dat nationaliteit, hoewel het aanvankelijk een belangrijke voorspeller leek, in toenemende mate wordt "geabsorbeerd" door andere factoren die sterker van invloed zijn. Het effect van enkel de herkomstnationaliteit

vertoont een vergelijkbare afname van $\beta = -.473$ in model 1 naar $\beta = -.197$ in model 6, wat aangeeft dat dit effect eveneens sterk afneemt naarmate meer variabelen in het model worden meegenomen.

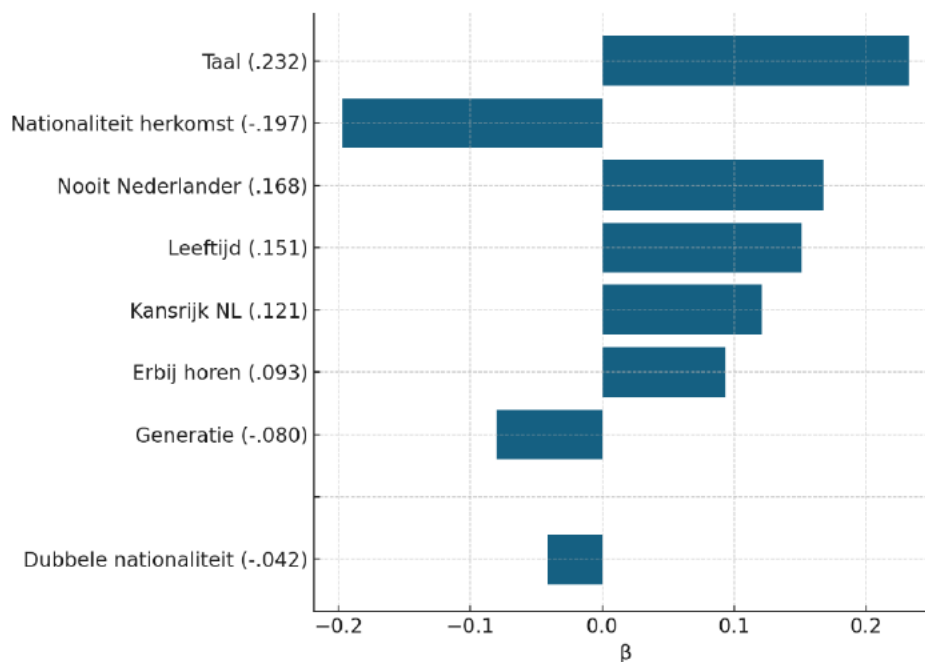
Tabel 6. Verklaarde variantie per regressiemodel, inclusief β van dubbele nationaliteit en enkel herkomstnationaliteit per model.

Model	Dubbele nationaliteit	Enkel herkomstnationaliteit	R ² (verklaarde variantie)
1	-.114***	-.473***	.188
2	-.116***	-.402***	.209
3	-.109***	-.329***	.229
4	-.045**	-.199***	.346
5	-.049**	-.206***	.363
6	-.042**	-.201***	.427

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Bron: SIM 2020, bewerking Risbo

Wat wel bepalend blijkt voor het gevoel van Nederlandschap zijn taalvaardigheid, generatie, leeftijd en de ervaringen met de samenleving. Zo zorgt een hoger taalniveau voor een sterker gevoel van Nederlandschap ($\beta = .232$, $p < .001$), net als het hebben van de perceptie dat Nederland een open en kansrijk land voor migranten is ($\beta = .121$, $p < .001$). Het gevoel nooit als echte Nederlander te worden gezien blijkt ook sterk samen te hangen met het gevoel van Nederlandschap ($\beta = .168$, $p < .001$), net als het gevoel 'erbij te horen' ($\beta = .093$, $p < .001$). Ook iemands generatie lijkt te voorspellen in welke mate iemand zich een Nederlander voelt ($\beta = -.081$, $p < .001$), net als leeftijd (bijvoorbeeld voor 55+ $\beta = .151$, $p < .001$). Deze variabelen verklaren een aanzienlijk groter deel van het gevoel van Nederlandschap dan het hebben van een dubbele nationaliteit, zoals ook te zien is in figuur 7.

Figuur 7. Bijdrage van verklarende variabelen op het gevoel een Nederlander te zijn, op volgorde van grootte in β

Bron: SIM2020, bewerking Risbo

Dubbele nationaliteit, dubbele identiteit?

Om te toetsen in welke mate nationaliteit daadwerkelijk bijdraagt aan de verklaring van verschillen in identificatie, is de regressieanalyse ook in een andere volgorde uitgevoerd. Daarbij zijn eerst de individuele, structurele, sociaal-culturele en ervaringsvariabelen opgenomen, waarna nationaliteit pas in het laatste model is toegevoegd. Deze aanvullende analyse laat zien dat nationaliteit in dat geval nog slechts een zeer beperkt deel van de variantie verklaart (ongeveer 2 procent), tegenover 20 procent in het eerste model waarin uitsluitend nationaliteit was opgenomen.

Dit verschil laat zien dat het verband tussen nationaliteit en gevoel van Nederlandschap grotendeels samenhangt met andere variabelen die sterk met nationaliteit gecorreleerd zijn, zoals taalvaardigheid, sociale netwerken en percepties van Nederland. Het verschil in gevoel van Nederlandschap is daarmee slechts in zeer beperkte mate toe te schrijven aan nationaliteit zelf, en hangt vooral samen met kenmerken van de bredere sociaal-culturele positie en de wijze waarop iemand participeert in de samenleving.

De analyse wijst er dus op dat het gevoel van Nederlandschap nauwelijks wordt verklaard door nationaliteit op zichzelf, maar vooral samenhangt met factoren als taalbeheersing en ervaren openheid van de samenleving.

5. Conclusie

In 2023 heeft het Clingendael Instituut surveyonderzoek gedaan naar het Turkse diasporabeleid in Nederland. Naar aanleiding van de bevinding dat 64 procent van de respondenten zegt zich te identificeren met Turkije en dat 58 procent van de respondenten zegt zich met Nederland te identificeren, zijn vanuit de Tweede Kamer vragen gesteld over deze statistiek. In Kamerstuk 32824 nr. 414 wordt onder andere de vraag gesteld of deze percentages verband houden met het behoud van de dubbele nationaliteit en een gevoel van vervreemding met de Nederlandse samenleving.

In dit onderzoek is getracht een antwoord te vinden op de vraag:

Is er een relevante relatie tussen verbondenheid met de Nederlandse samenleving en (dubbele) nationaliteit, en in welke mate wordt deze verklaard door achtergrondkenmerken?

In onderstaande alinea's wordt deze hoofdvraag beantwoord aan de hand van de uitgevoerde analyses op de SIM 2020⁴.

Dubbele binding en participatie

Op basis van de bevindingen ontstaat het beeld dat een dubbele identificatie met zowel Nederland als het herkomstland niet samenvalt met minder maatschappelijke of politieke participatie in de Nederlandse samenleving. Het tegendeel lijkt juist waar te zijn: personen met een dubbele sterke binding blijken in meerdere opzichten minstens even actief, en in sommige vormen van participatie zelfs actiever, dan andere bindingsgroepen. Dit geldt zowel voor maatschappelijke participatie, zoals vrijwilligerswerk, mantelzorg en het bezoeken van organisaties, als voor politieke participatie, gemeten aan de hand van stemintentie en daadwerkelijk stemgedrag. Een dubbele binding lijkt daarmee eerder te functioneren als een vorm van meervoudige betrokkenheid dan als een teken van vervreemding. Dit sluit aan bij de literatuur over meervoudige identificaties ('simultaneity'), waarin verbondenheid met meerdere sociale en nationale contexten naast elkaar kan bestaan zonder dat dit ten koste gaat van participatie in de ontvangende samenleving.

Tegelijkertijd laten de analyses zien dat lagere niveaus van participatie vooral samenhangen met een zwakke identificatie met Nederland. Met name de combinatie van een sterke binding met het herkomstland en een zwakke binding met Nederland gaat samen met minder maatschappelijke en politieke participatie. Daarmee lijkt niet zozeer de aanwezigheid van een herkomstbinding of dubbele binding bepalend, maar vooral de mate waarin iemand zich verbonden voelt met de Nederlandse samenleving. De vraag wat van invloed is op deze identificatie met Nederland vormt een belangrijke vervolgstap in de analyse.

Dubbele nationaliteit en verbondenheid met de Nederlandse samenleving

Uit de kwantitatieve analyses blijkt dat identificatie met Nederland voortkomt uit een samenspel van verschillende factoren, waarbij ervaringen binnen de Nederlandse samenleving een centrale rol spelen. Factoren zoals taalvaardigheid, sociale contacten, het gevoel erbij te horen, ervaren discriminatie en percepties van Nederland als open en kansrijk land blijken sterk samen te hangen met

⁴ Dit onderzoek is gebaseerd op surveydata van de Survey Integratie Migranten (SIM) en heeft daarmee betrekking op een specifieke groep respondenten die in Nederland wonen en aan deze survey hebben deelgenomen. De resultaten geven uitsluitend inzicht in patronen binnen deze groep. Uitspraken over de totale populatie personen met een dubbele nationaliteit, zowel binnen als buiten Nederland, kunnen op basis van dit onderzoek niet worden gedaan.

het gevoel van Nederlandschap. Deze bevindingen ondersteunen het idee dat identificatie niet enkel een formeel of juridisch gegeven is, maar vooral ontstaat in het dagelijks leven, via interacties en ervaringen in de ontvangende samenleving.

Wanneer wordt gekeken naar verschillen naar type *ervaren* nationaliteit, blijkt dat personen met uitsluitend de nationaliteit van het herkomstland zich gemiddeld minder sterk Nederlander voelen dan personen met een dubbele nationaliteit of uitsluitend de Nederlandse nationaliteit. Personen met een dubbele nationaliteit bevinden zich daarbij tussen beide groepen: zij voelen zich sterker Nederlander dan personen met alleen de herkomstnationaliteit, maar minder sterk dan personen met uitsluitend de Nederlandse nationaliteit. Tegelijkertijd laat de aanvullende analyse naar verbondenheid zien dat dubbele nationaliteit niet samenvalt met een enkele vorm van identificatie, maar juist relatief vaak gepaard gaat met een dubbele sterke binding met zowel Nederland als het herkomstland. Personen met uitsluitend de Nederlandse nationaliteit hebben daarentegen relatief vaker een primair op Nederland gerichte binding, terwijl het ontbreken van de Nederlandse nationaliteit vaker samengaat met een zwakkere binding met Nederland.

Deze verschillen sluiten aan bij eerdere inzichten over hoe meervoudige identiteiten in verschillende contexten tot uiting komen. Mensen met een dubbele nationaliteit combineren vaak meerdere vormen van verbondenheid, waarbij het gevoel van nationale identificatie afhankelijk is van situatie en sociale omgeving (Phinney et al., 2001; Levitt & Glick Schiller, 2004). Dat betekent niet dat zij zich minder betrokken voelen, maar dat hun gevoel van Nederlandschap onderdeel is van een breder en dynamisch geheel van identificaties (WRR, 2007; Ramarajan, 2014). Tegelijk laat deze uitkomst nog niet zien welke verklaring hierachter schuilgaat. Wat is bijvoorbeeld de invloed van generatie, opleiding, sociale netwerken of ervaren discriminatie op dit verschil in ervaren Nederlandschap?

Verklarende factoren van mate van verbondenheid met de Nederlandse samenleving

De regressieanalyse laat echter zien dat de gevonden verschillen in verbondenheid niet in belangrijke mate worden verklaard door nationaliteit op zichzelf. In modellen waarin uitsluitend nationaliteit is opgenomen, lijkt nationaliteit samen te hangen met het gevoel van Nederlandschap, maar dit effect neemt sterk af naarmate andere verklarende factoren worden toegevoegd. In het volledige model, waarin achtergrondkenmerken, sociaal-culturele factoren en ervaringen met de samenleving zijn meegenomen, blijkt de zelfstandige verklaringskracht van nationaliteit beperkt te zijn tot ongeveer 2 procent. Met name voor personen met een dubbele nationaliteit verdwijnt het effect vrijwel volledig.

Deze uitkomst maakt duidelijk dat een eventuele zwakkere identificatie met Nederland onder personen met een dubbele nationaliteit niet primair voortkomt uit die dubbele nationaliteit zelf, maar uit andere factoren die daarmee samenhangen. Vooral taalvaardigheid en ervaringen binnen de Nederlandse samenleving, zoals het gevoel erbij te horen, vertrouwen in instituties en percepties van Nederland als open en kansrijk land, blijken doorslaggevend. Ook leeftijd en generatie spelen hierbij een belangrijke rol, en blijken samen een groter verklarend vermogen te hebben dan structurele kenmerken zoals opleiding en inkomen of formele kenmerken zoals nationaliteit. Dit ondersteunt de gedachte dat identificatie met de Nederlandse samenleving vooral ontstaat via dagelijkse interacties en persoonlijke ervaringen, en slechts in zeer beperkte mate samenhangt met formele of juridische status.

Het huidige onderzoek laat zien dat dubbele nationaliteit niet per definitie leidt tot minder verbondenheid met de Nederlandse samenleving. Verschillen in participatie en identificatie blijken

Dubbele nationaliteit, dubbele identiteit?

vooral samen te hangen met de mate waarin mensen zich welkom, erkend en verbonden voelen binnen die samenleving. Daarmee onderstrepen de resultaten dat niet nationaliteit, maar ervaringen en sociale context bepalend zijn voor het gevoel van Nederlanderschap.

Literatuurlijst

- Ager, A., & Strang, A. (2008). Understanding integration: A conceptual framework. *Journal of Refugee Studies*, 21(2), 166–191. <https://doi.org/10.1093/jrs/fen016>
- Basch, L., Schiller, N. G., & Szanton-Blanc, C. (1994). *Nations unbound: Transnational projects, postcolonial predicaments, and deterritorialized nation-states*. Gordon and Breach Science Publishers.
- Bilodeau, A., White, S. E., Turgeon, L., & Henderson, A. (2020). Feeling attached and feeling accepted: Implications for political inclusion among visible minority immigrants in Canada. *International Migration*, 58(2), 272–288.
- Brenner, P. S., Serpe, R. T., & Stryker, S. (2014). *The causal ordering of prominence and salience in identity theory: An empirical examination*. *Social Psychology Quarterly*, 77(3), 231–252.
- Brock, G. (2022). Migration and political theory. *The Review of Politics*, 85(1), 116–127.
- Dagevos, J. (2001). *Perspectief op integratie: Over de sociaal-culturele en structurele integratie van etnische minderheden in Nederland*. Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Dagevos, J., De Voogd-Hamelink, M., & Damen, R. (2022). *Gevestigd, maar niet thuis. Eerste bevindingen uit de Survey integratie migranten (SIM2020)*. Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Dahlin, E. C., & Hironaka, A. (2008). Citizenship beyond borders: A cross-national study of dual citizenship. *Sociological Inquiry*, 78(1), 54–73. <https://doi.org/10.1111/j.1475-682X.2008.00221.x>
- Day, M., Badou, M., & Van Breda, B. (2020). *Geboren en getogen 2.0: Onderzoek naar de meervoudige identiteit van jongeren met een migratieachtergrond van de tweede en derde generatie*. Kennisplatform Inclusief Samenleven.
- De Boom, J., Van Leeuwen, R., Sam, N., Seidler, Y., & Van Wensveen, P. (2023). *Ontwikkeling in integratie. De maatschappelijke positie van zeven groepen met een migratieachtergrond in kaart gebracht*. Risbo Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Giddens, A. (1990). *The consequences of modernity*. Stanford University Press.
- Gijsberts, M., & Vervoort, M. (2009). Beeldvorming onder hoger opgeleide allochtonen: Waarom is er sprake van een integratieparadox? *Sociologie*, 5(3), 406–429.
- Hinton, J. D. X., Koc, Y., de la Piedad Garcia, X., Kaufmann, L. M., & Anderson, J. R. (2024). *Chronic and contextual identity salience: Assessing dual-dimensional salience with the Identity Salience Questionnaire (ISQ)*. *Self and Identity*, 23(5-6), 351–380. <https://doi.org/10.1080/15298868.2024.2379841>
- Houtkamp, C., van Heukelingen, N., van der Laan, T., & van Veen, E. (2023). *Het Turkse diasporabeleid in Nederland: Over het perspectief van de Turks-Nederlandse gemeenschap en het Turkse diasporabeleid*. Clingendael Institute.
- Huijnk, W., & Dagevos, J. (2012). *Dichter bij elkaar? De sociaal-culturele positie van niet-westerse migranten in Nederland*. Sociaal en Cultureel Planbureau.

- Huijnk, W., Dagevos, J., & Gijsberts, M. (2015a). *Jaarrapport integratie 2015*. Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Huijnk, W., Dagevos, J., Gijsberts, M., & Andriessen, I. (2015b). *Werelden van verschil*. Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Huijnk, W., Andriessen, I., & Dagevos, J. (2021). *Integratie in zicht? De integratie van migranten in Nederland op acht terreinen nader bekeken*. Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Huynh, Q. L. (2013). Identity denial. In K. Deaux & M. Snyder (Eds.), *The encyclopedia of cross-cultural psychology* (Vol. 1). Wiley.
- Levitt, P., & Glick Schiller, N. (2004). Conceptualizing simultaneity: A transnational social field perspective on society. *International Migration Review*, 38(3), 1002–1039.
<https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2004.tb00227.x>
- Phinney, J. S., Horenczyk, G., Liebkind, K., & Vedder, P. (2001). Ethnic identity, immigration, and well-being: An interactional perspective. *Journal of Social Issues*, 57(3), 493–510.
- Ramarajan, L. (2014). Past, present and future research on multiple identities: Toward an intrapersonal network approach. *The Academy of Management Annals*, 8(1), 589–659.
- Schlenker, A., Blatter, J., & Birka, L. (2017). Practising transnational citizenship: Dual nationality and simultaneous political involvement among emigrants. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 43(3), 418–440. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2016.1185941>
- Smits van Waesberghe, E., Vlug, J., Van de Gevel, M., Kros, K., & Mulder, R. (2025). *Tussen twee werelden: Ervaringen van Nederlanders met een dubbele nationaliteit*. Kennisplatform Inclusief Samenleven.
- Stryker, S. (1968). *Identity salience and role performance: The relevance of symbolic interaction theory for family research*. *Journal of Marriage and the Family*, 30(4), 558–564.
- Tsuda, T. (2012). Whatever happened to simultaneity? Transnational migration theory and dual engagement in sending and receiving countries. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 38(4), 631–649. <http://dx.doi.org/10.1080/1369183X.2012.659126>
- Van Bochove, M., Rusinovic, K., & Engbersen, G. (2009). *De stad en staat van de burger: Het stadsburgerschap van de allochtone middenklasse*. Nicis Institute.
- Vancluysen, K., & Van Craen, M. (2010). Integration and perceived discrimination: Two competing hypotheses tested among persons of Moroccan and Turkish descent in Belgium. Retrieved from http://old.adapt.it/adapt-indice-a-z/wp-content/uploads/2014/04/vancluysen_craen.pdf
- Varshaver, E., & Rocheva, A. (2016). Migrant integration: What is it and what role does the state play in its implementation? *The Journal of Social Policy Studies*, 14(3), 315–330.
- Verkuyten, M., & Martinovic, B. (2012). Immigrants' national identification: Meanings, determinants, and consequences. *Social Issues and Policy Review*, 6(1), 82–112.
- WRR. (2007). *Identificatie met Nederland*. Amsterdam University Press.

Bijlage 1 Regressiemodel

Tabel 1. Ongestandaardiseerde en gestandaardiseerde regressiecoëfficiënten per verklarende factor, per model

Model	B	Std. Error	Beta	t	Sig.
1 (Constant)	3.913	.029		133.728	<,001
Nederlandse nationaliteit					
Dubbele nationaliteit	-.262	.042	-.114	-6.233	<,001
Nationaliteit herkomstland	-1.164	.045	-.473	-25.730	<,001
2 (Constant)	4.101	.052		79.121	<,001
Nederlandse nationaliteit					
Dubbele nationaliteit	-.265	.042	-.116	-6.381	<,001
Nationaliteit herkomstland	-.990	.050	-.402	-19.797	<,001
Tweede generatie					
Eerste generatie	-.373	.053	-.149	-7.039	<,001
Man					
Vrouw	-.108	.036	-.049	-3.006	.003
leeftijd t/m 24 jaar					
25 t/m 34 jaar	-.082	.059	-.031	-1.402	.161
35 t/m 44 jaar	.129	.061	.050	2.111	.035
45 t/m 54 jaar	.187	.067	.065	2.775	.006
55 jaar e.o.	.313	.069	.110	4.516	<,001
3 (Constant)	4.123	.082		50.022	<,001
Nederlandse nationaliteit					
Dubbele nationaliteit	-.249	.041	-.109	-6.028	<,001
Nationaliteit herkomstland	-.811	.055	-.329	-14.623	<,001
Tweede generatie					
Eerste generatie	-.199	.062	-.080	-3.226	.001
Man					
Vrouw	-.089	.037	-.041	-2.424	.015
leeftijd t/m 24 jaar					
25 t/m 34 jaar	-.035	.062	-.013	-.566	.572
35 t/m 44 jaar	.178	.065	.068	2.735	.006
45 t/m 54 jaar	.246	.071	.086	3.477	<,001
55 jaar e.o.	.414	.075	.145	5.525	<,001
Hoog opleidingsniveau					
Midden	-.001	.041	.000	-.017	.986
Laag	.062	.058	.019	1.061	.289
Onbekend	-.374	.082	-.093	-4.582	<,001
Opleiding in Nederland					
Opleiding in NL en buitenland	-.184	.060	-.076	-3.061	.002
Opleiding in buitenland	-.463	.066	-.196	-7.005	<,001
Betaald werk					
geen betaald werk	.058	.043	.025	1.333	.182
Persoonlijk Inkomen >50K					
Persoonlijk Inkomen tot_25K	-.084	.068	-.038	-1.239	.215
Persoonlijk Inkomen 25 t/m 50K	-.130	.065	-.053	-2.003	.045
geen persoonlijk inkomen	-.125	.085	-.036	-1.477	.140
Huurwoning					
Koopwoning	.070	.039	.031	1.791	.073
4 (Constant)	2.498	.200		12.502	<,001
Nederlandse nationaliteit					
Dubbele nationaliteit	-.095	.039	-.042	-2.444	.015
Nationaliteit herkomstland	-.491	.056	-.199	-8.734	<,001
Tweede generatie					
Eerste generatie	-.114	.058	-.046	-1.967	.049
Man					
Vrouw	-.107	.035	-.049	-3.039	.002
leeftijd t/m 24 jaar					
25 t/m 34 jaar	.082	.058	.031	1.425	.154
35 t/m 44 jaar	.255	.060	.098	4.221	<,001
45 t/m 54 jaar	.342	.066	.119	5.157	<,001
55 jaar e.o.	.440	.070	.154	6.297	<,001
Hoog opleidingsniveau					
Midden	.075	.039	.033	1.939	.053
Laag	.212	.055	.066	3.845	<,001

Dubbele nationaliteit, dubbele identiteit?

Onbekend	.085	.080	.021	1.064	.287
Opleiding in Nederland	-.095	.056	-.039	-1.702	.089
Opleiding in NL en buitenland					
Opleiding in buitenland	-.127	.064	-.054	-1.989	.047
Betaald werk					
geen betaald werk	.108	.040	.048	2.702	.007
Persoonlijk Inkomen >50K					
Persoonlijk Inkomen tot _25K	-.008	.063	-.004	-.126	.899
Persoonlijk Inkomen 25 t/m 50K	-.070	.060	-.029	-1.162	.245
geen persoonlijk inkomen	.004	.079	.001	.056	.955
Huurwoning					
Koopwoning	-.037	.037	-.016	-.996	.320
mate van contact met vrienden/kennissen zonder migratieachtergrond	.092	.016	.104	5.783	<.001
hoeveelheid vrienden/kenissen/buren zonder migratieachtergrond	.133	.024	.100	5.434	<.001
mate van contact met vrienden/kennissen met migratieachtergrond	-.076	.017	-.086	-4.417	<.001
hoeveelheid vrienden/kenissen/buren met migratieachtergrond	-.074	.022	-.063	-3.300	<.001
Beheersing Nederlandse taal (cijfer)	.096	.010	.228	9.990	<.001
Niet religieus					
Religieus	.006	.041	.002	.134	.893
Genderrol	-.002	.022	-.002	-.097	.922
Homoacceptatie	.101	.020	.088	4.951	<.001
Samenleving met diverse culturen	-.125	.023	-.086	-5.350	<.001
5 (Constant)	1.483	.226		6.555	<.001
Nederlandse nationaliteit					
Dubbele nationaliteit	-.108	.039	-.047	-2.788	.005
Nationaliteit herkomstland	-.491	.055	-.199	-8.852	<.001
Tweede generatie					
Eerste generatie	-.160	.057	-.064	-2.790	.005
Man					
Vrouw	-.098	.035	-.044	-2.797	.005
leeftijd t/m 24 jaar					
25 t/m 34 jaar	.103	.057	.040	1.818	.069
35 t/m 44 jaar	.262	.060	.101	4.396	<.001
45 t/m 54 jaar	.359	.065	.125	5.491	<.001
55 jaar e.o.	.454	.069	.159	6.581	<.001
Hoog opleidingsniveau					
Midden	.086	.038	.038	2.244	.025
Laag	.183	.054	.057	3.364	<.001
Onbekend	.051	.079	.013	.641	.522
Opleiding in Nederland					
Opleiding in NL en buitenland	-.079	.055	-.033	-1.426	.154
Opleiding in buitenland	-.116	.063	-.049	-1.852	.064
Betaald werk					
geen betaald werk	.099	.040	.044	2.500	.012
Persoonlijk Inkomen >50K					
Persoonlijk Inkomen tot _25K	-.011	.062	-.005	-.173	.862
Persoonlijk Inkomen 25 t/m 50K	-.074	.059	-.030	-1.236	.216
geen persoonlijk inkomen	-.003	.078	-.001	-.033	.974
Huurwoning					
Koopwoning	-.030	.036	-.013	-.830	.406
mate van contact met vrienden/kennissen zonder migratieachtergrond	.086	.016	.097	5.468	<.001
hoeveelheid vrienden/kenissen/buren zonder migratieachtergrond	.120	.024	.090	4.956	<.001
mate van contact met vrienden/kennissen met migratieachtergrond	-.073	.017	-.082	-4.288	<.001
hoeveelheid vrienden/kenissen/buren met migratieachtergrond	-.067	.022	-.057	-3.027	.002
Beheersing Nederlandse taal (cijfer)	.100	.009	.239	10.591	<.001
Niet religieus					
Religieus	-.006	.041	-.002	-.146	.884
Genderrol	.002	.022	.002	.087	.930
Homoacceptatie	.086	.020	.075	4.244	<.001
Samenleving met diverse culturen	-.102	.023	-.071	-4.426	<.001
Mate van vertrouwen in instituties (pol. just. etc.)	.364	.040	.138	9.122	<.001
6 (Constant)	.938	.245		3.833	<.001
Nederlandse nationaliteit					
Dubbele nationaliteit	-.095	.037	-.042	-2.591	.010
Nationaliteit herkomstland	-.484	.053	-.197	-9.176	<.001

Dubbele nationaliteit, dubbele identiteit?

Tweede generatie					
Eerste generatie	-.202	.055	-.081	-3.695	<,.001
Man					
Vrouw	-.086	.033	-.039	-2.582	.010
leeftijd t/m 24 jaar					
25 t/m 34 jaar	.107	.054	.041	1.974	.048
35 t/m 44 jaar	.253	.057	.097	4.465	<,.001
45 t/m 54 jaar	.338	.062	.118	5.438	<,.001
55 jaar e.o.	.432	.066	.151	6.572	<,.001
Hoog opleidingsniveau					
Midden	.065	.037	.028	1.770	.077
Laag	.132	.052	.041	2.551	.011
Onbekend	-.028	.076	-.007	-.376	.707
Opleiding in Nederland					
Opleiding in NL en buitenland	-.095	.052	-.039	-1.816	.070
Opleiding in buitenland	-.146	.060	-.062	-2.448	.014
Betaald werk					
geen betaald werk	.104	.038	.046	2.773	.006
Persoonlijk Inkomen >50K					
Persoonlijk Inkomen tot_25K	-.011	.059	-.005	-.190	.849
Persoonlijk Inkomen 25 t/m 50K	-.034	.057	-.014	-.598	.550
geen persoonlijk inkomen	-.024	.074	-.007	-.320	.749
Huurwoning					
Koopwoning	-.026	.035	-.012	-.766	.444
mate van contact met vrienden/kennissen zonder migratieachtergrond	.054	.015	.061	3.617	<,.001
hoeveelheid vrienden/kenissen/buren zonder migratieachtergrond	.088	.023	.066	3.836	<,.001
mate van contact met vrienden/kennissen met migratieachtergrond	-.058	.016	-.066	-3.584	<,.001
hoeveelheid vrienden/kenissen/buren met migratieachtergrond	-.039	.021	-.033	-1.841	.066
Beheersing Nederlandse taal (cijfer)	.097	.009	.232	10.802	<,.001
Niet religieus					
Religieus	.010	.039	.004	.261	.794
Genderrol	.008	.021	.006	.393	.694
Homoacceptatie	.068	.019	.060	3.553	<,.001
Samenleving met diverse culturen	-.087	.022	-.060	-3.915	<,.001
Mate van vertrouwen in instituties (pol. just. etc.)	.124	.041	.047	3.045	.002
Zelf wel eens gediscrimineerd door Nederlanders?	.054	.019	.051	2.876	.004
Hoe vaak discriminatie van pers. met mig.	-.072	.021	-.062	-3.416	<,.001
NL is kansrijke, open sl.	.165	.025	.121	6.707	<,.001
ik zal nooit NI worden in ogen van Nederlanders	.159	.016	.168	10.164	<,.001
Erbij horen op werk/studie/buurt	.165	.026	.093	6.220	<,.001

a Dependent Variable: voelnl_herc In hoeverre voelt u zich Nederlander? (hoog=heel sterk)

Bron: SIM 2020, bewerking Risbo

Tabel 2. Verklaarde variantie (R^2) per regressiemodel

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	.433 ^a	.188	.187	.986
2	.457 ^b	.209	.207	.974
3	.478 ^c	.229	.224	.963
4	.588 ^d	.346	.340	.889
5	.603 ^e	.363	.357	.877
6	.654 ^f	.427	.421	.832
7	.655 ^g	.429	.422	.831